

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Juridiskā fakultāte
Krimināltiesisko zinātņu katedra

BAKALAURA DARBS

PERSONAS IZDOŠANA ĀRVALSTIJ

6. semestra students

Jānis Uha

Apliecība nr. ju11021

Zinātniskais vadītājs

Dr .iur. Elita Nīmande

RĪGA, 2014

ANOTĀCIJA

Mūsdienu pasaulē noziedzība ir kļuvusi starptautiska, līdz ar to noziedzības apkarošanai arī ir jākļūst starptautiskai, tāpēc norisinās valstu sadarbība. Viens no šādiem sadarbības veidiem ir personas izdošanas institūts. Bakalaura darba ietvaros autors apskatīs izdošanas jēdziena vēsturisko attīstību no seniem laikiem līdz mūsdienu visefektīvākajai šāda veida sadarbībai, kas notiek starp Eiropas Savienības dalībvalstīm balstoties uz savstarpējās atzīšanas principa. Vērsīs uzmanību uz izdodamās personas tiesību nodrošināšanas problēmām, izmantojamo drošības līdzekļu pielietojumu, lai nodrošinātu izdošanas procedūru vienlaikus pēc iespējas mazāk ierobežojot personas tiesības. Centīsies piedāvāt savus risinājumus problēmjautājumu risināšanā.

Atslēgvārdi: izdošana, aresta orderis, pamatlēmums, Eiropa, nodošana.

ANNOTATION

The crime in the modern world has become international therefore combating it should be international as well. And this is where the cooperation among the national governments is of great importance. One of the kinds of the aforementioned collaboration is the concept of the extradition. Within the framework of the present bachelor's thesis the author examines the historical evolution of the concept of the extradition over the period from ancient times to these days, considering the most effective ways to cooperate among the member states of the European Union under the principle of the mutual recognition. The author focuses on the issues concerning the provision for the rights of the person to be extradited, the application of the security measures to ensure the extradition procedure while taking care to impose limitations on personal rights as little as possible. The author provides one's own proposals to solve the urgent issues.

Keywords: extradition, arrest warrant, main decision, Europe, transfer.

Satura rādītājs

Ievads	5.lpp
1. Personas izdošanas vēsturiskais apskats un būtība	7.lpp
1.1. Ekstradīcija antīkajā pasaulē	7.lpp
1.2. Izdošanas būtība mūsdienās	9.lpp
1.3. „Nodošana” kā jauns starptautisks sadarbības veids	11.lpp
2. Izdošana parastajā un vienkāršotajā kārtībā.	16.lpp
2.1. Izdošana parastajā kārtībā.	16.lpp
2.2. Izdošana vienkāršotā kārtībā	22.lpp
2.3. Drošības līdzekļi	23.lpp
2.3.1. Personā aizturēšana izdošanas nolūkā.	25.lpp
2.3.2. Pagaidu apcietinājums	25.lpp
2.3.3. Izdošanas apcietinājums	27.lpp
2.4. Izdodamās personas tiesības	28.lpp
3. Izdošanas īpatnības ES dalībvalstīs	31.lpp
3.1. Būtiskākās izmaiņas pie izdošanas ES dalībvalstīm	31.lpp
3.1.1. Abpusējās sodīšanas principa atcelšana	32.lpp
3.1.2. Termiņi	34.lpp
3.1.3. Pilsonība un domicils	34.lpp
3.1.4. Procedūra piemērojot Eiropas aresta orderi Latvijā	35.lpp
3.2.1. Eiropas aresta orderis.	36.lpp
3.2.2. Eiropas aresta orderis un cilvēktiesību garantēšana	37.lpp
Kopsavilkums	41.lpp
Izmantotie informācijas avoti	43.lpp

Ievads

Mūsdienās, attīstoties dažādām tehnoloģijām valstis ir kļuvušas daudz pieejamākas. Cilvēkiem ir viegli pārcelties no vienas valsts uz otru. Līdzīgi notiek arī ar noziedzību, tā ir kļuvusi daudz plašāka. Attīstoties datortehnoloģijām un ienākot tām mūsu sabiedrībā, noziedzīgu nodarījumu, kuru sekas izpaudīsies otrā pasaules malā, var izdarīt neizejot no mājas. Šodien noziedzība ir kļuvusi starptautiska, tāpēc arī noziedzības apkarošanai jāklūst starptautiskai. Personas izdošanas institūts ir viens no tiesību institūtiem, ar kura palīdzību valstis cenšas apkarot un novērst to, ka persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, netiek saukta pie kriminālatbildības un sodīta, jo atrodas citas valsts jurisdikcijā.

Īpaši aktuāli jautājumi mūsdienās pie izdošanas procedūras ir valstu pienākums novērst, ka pret personu varētu notikt viņa pamattiesību pārkāpums. Attīstītajās valstīs iestādei vai amatpersonai, kas lemj par personas izdošanas pieļaujamību, ir jābūt pārliecinātām, ka personas, kuras izdošana tiek lūgta, pamattiesības netiks pārkāptas. Īpaši aktuāls Latvijas sabiedrībā tas ir kļuvis pavisam nesen, kad Latvijā dzīvojoša persona- Deniss Čalovskis tika turēts aizdomās par kibernoziegumu, kura sekas bija iestājušās ASV. Pēc šiem notikumiem radās jautājumi, kas bija saistīti ar valsts pilsoņa un valstspiederīgā izdošanu. Parādījās jautājumi par cilvēka pamattiesību ievērošanas garantijām no valsts, kas ir iesniegusi izdošanas lūgumu. Uz šiem jautājumiem autors centīsies rast atbildi izmantojot analītiski zinātniski pētniecisko metodi, tādējādi cenšoties izprast normatīvo aktu un starptautisko regulējumu personas izdošanas gadījumos. Bakalaura darbā tiks veikta pētnieciskā darbība izmantojot salīdzinošo metodi, apskatot, kā izdošanas process norisinās citās valstīs. Autors izmantos arī vēsturisko zinātniski pētniecisko metodi, lai noskaidrotu šā starptautiskās sadarbības veida pagātņi un attīstību.

Bakalaura darba pirmajā nodaļā autors izpētīs personas izdošanas vēsturiskā attīstība no seniem laikiem līdz mūsdienām, lai izprastu izdošanas institūta pilnveidošanos līdz mūsdienu efektīvākajai šāda veida sadarbībai, kas notiek starp Eiropas Savienības dalībvalstīm balstoties uz savstarpējās atzīšanas principa.

Bakalaura darba otrā nodaļā autors pētīs Latvijas Republikas starptautiskā sadarbība, kas norisinās starp dažādām valstīm. Uzmanība būs pievērsta personas tiesībām, kas tai rodas sakarā ar izdodamās personas statusa iegūšanu. Uzmanība būs pievērsta drošības līdzekļu piemērošanai, lai tiktu nodrošināts izdošanas process un persona, par kuras izdošanu tiek lemts, neaizbēg.

Bakalaura darba trešajā nodaļā autors pētīs starptautiskā sadarbība starp Eiropas Savienību, izejot no Latvijas skatupunkta. Uzmanību pievēršot pilsonības un rezidenta jēdzienam un tā ietekmei uz izdošanas procesu. Uzmanība pievērsta arī Eiropas aresta orderim un tā ietekmei uz izdošanas procesu un arī ietekmei uz cilvēka pamattiesību garantēšanu.

Bakalaura darbā izvirzītais mērķis izpētīt personas izdošanas institūtu, kā tas laika gaitā pilnveidojies, kādi nosacījumi ir parādījušies mūsdienu tiesiskajā telpā un attiecībā uz Latviju vai šā institūta ietvaros pilnībā tiek nodrošinātas izdodamās personas pamattiesības.

2013.gadā Latvija ir saņēmusi 39 izošanas lūgumus, izdevusi 32 personas, pieņēmusi 186 Eiropas aresta orderus.¹

¹ Pārskats par prokuratūras 2013.gada darba rezultātiem pieejams-
<http://www.prokuratūra.gov.lv/public/30230.html>

1. Personā izdošanas vēsturiskais apskats un būtība

Lai izprastu izdošanas procedūras būtību un jēgu, autors uzskata, ka ir nedaudz jāizpēta arī tās rašanās vēsture. Cik sen jau cilvēce pazīst un pielieto šo tiesību instrumentu. Kā izpaudās izdošana vēsturē, kā šī procedūra norisinās mūsdienās.

1.1. Ekstrādīcija antīkajā pasaulē.

Mūsdienās pasaulē notiek aizvien lielāka globalizācija, pasaule ir kļuvusi mazāka nekā agrāk. Tas, protams, nav atstājis bez ietekmes arī krimināltiesības. Mūsdienās valstis ar dažādu līgumu palīdzību cenšas veicināt savstarpējo sadarbību, tai skaitā arī kriminālprocesā. Viens no šādas sadarbības veidiem ir personas izdošana jeb ekstrādīcija citai valstij. Ar personas izdošanu ārvalstij jeb personas ekstrādīciju ir jāsaprot personas, kura tiek turēta aizdomās vai ir tiesāta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu citā valstī, izdošanu tiesāšanai vai soda izciešanai konkrētajā valstī. Izdot personu nav valsts pienākums. Tai ir tiesības pašai izlemt, ja vien nav noslēgts starptautisks līgums, kas paredz ekstrādīciju. Šis konkrētais sadarbības modelis nav nekas jauns. Personas izdošanas gadījumi ir sastopami jau Bībeles leģendās un Talmudā. Piemēram Soģu grāmatā 15:10 ir aprakstīta sava veida ekstrādīcijas procedūra:

*„Un Jūdas vīri tiem jautāja: "Kādēļ jūs esat pret mums izgājuši karot?" Un tie atbildēja: "Lai Simsonu sasiestu važās un viņam darītu tā, kā viņš ir mums darījis." Tad tie viņam sacīja: "Mēs esam nākuši, lai tevi saistītu un nodotu filistiešu rokā." Un Simsons tiem sacīja: "Zvēriet man, ka jūs man nenodarīsiet nekā ļauna." Un tie sacīja viņam: "Nē, mēs gribam tevi tikai sasiet ar saitēm un tevi viņiem izdot, bet nonāvēt tevi mēs nenonāvēsim." Un tie viņu saistīja ar divām jaunām virvēm un to uzveda augšā no aizas."*²

Savukārt Mozus piektās grāmatas 23.nodaļas 16.un17.pantā ir minēts ekstrādīcijas aizliegums:

*„Neizdod kalpu, kas no sava kunga ir bēdzis un pie tevis ir paglābies, viņa kungam. Viņš lai dzīvo pie tevis tanī vietā, ko viņš sev izraudzīs, kādos tavos vārtos, kas viņam vislabāk patīk; tev nebūs viņam darīt pāri.”*³

Sākumā varētu likties, ka šis Bībeles citāts neattiecas uz starptautisko sadarbību, tomēr daži Bībeles pētnieki uzskata, ka šis pants attiecas uz vergu, kas aizbēdzis no ienaidnieka nometnes pie izraēliešiem. Tam esot bijis mērķis, ka vergam labāk palikt pie Izraēliešiem nekā

² Bībele: Soģu grāmata 15:10

³ Turpat: Mozus 5. 23:16-17

atgriezies un pielūgt elkdievības, kā arī papildus iemesls ir bijis, ka aizbēgušais varētu atcerēties ieeju pilsētā, un tas varētu apdraudēt tās drošību.⁴

Šāda veida valstu sadarbība bija pazīstama arī jau no Senās Ēģiptes valdnieka Ramzesa II laikiem, kurš valdīja Ēģiptē ap 1300. p.m.ē. - 1213. p.m.ē.⁵ Viņa noslēgtais miera līgums ar Hetu valdnieku Hatusilli III, kas tika parakstīts pēc Hatusilli neveiksmīgā mēģinājuma iebrukt un iekarot Ēģipti.⁶ Līgums tika iegravēts Amon Ra templī Karnakās un arī māla plāksnēs, kas tika glabātas Hetu valsts arhīvos⁷. Tas paredzēja abu valdnieku sadarbību militārajā jomā, kā arī regulēja bēgļu izdošanas jautājumus. Ļoti interesanti ir tas, ka šis senais līgums paredzēja sava veida cilvēktiesību ievērošanu, ko garantēja abu valstu valdnieki. Līguma 16.punktā tika noteikts:

„Ja cilvēks aizbēg no Ēģiptes zemes, vai divi vai trīs, un ierodas pie dižā hetu valdnieka, tad dižais hetu valdnieks sagūsta tos un pavēl tos nogādāt atpakaļ pie Ēģiptes valdnieka. Kas attiecas uz cilvēku, kas tiek atgriezts Ramzesam-Lielajam, dižais Ēģiptes valdnieks nevērsīsies pret personu ar tādiem pašiem noziegumiem kādus tā ir veikusi; neaizskars tā mājokli, nedz arī sievas, nedz tā bērnus, nepieļaus, ka tas tiek nogalināts, un nepieļaus ievainojumus tā acīm, tā ausīm, tā mutei, ne arī tā pēdām. Nepieļaus nekādu noziegumu pret šo personu.”⁸

Analoģiski noteikumi uz aizbēgušo personu, kas aizbēgusi no Hetu zemes uz Ēģipti, tika paredzēti arī otrādāk. Ramzesam pienākums tos sagūstīt un nodot Hatusilli III, savukārt tas apņemas nevērsties pret to ar atriebību, kā arī neaizskart tā mājokli, sievas, bērnus un nekropļot. Šis līgums tiek uzskatīts par pirmo dokumentēto starptautisko līgumu pasaules vēsturē.⁹ Lai gan šis līgums paredz šāda cilvēktiesības, tomēr to ievērošanai nebija nekāda kontroles mehānisma, tāpēc tās ir uzskatāmas vairāk par tādām kā deklaratīvām normām.

Antīkajā pasaulē šis nav vienīgais tāda veida līgums. Līdzīgi līgumi esot bijuši arī starp Grieķijas pilsētvalstīm (polisēm), kā arī ekstrādīcija tika pielietota pret Romas impērijas un Grieķijas bēguļojošajiem vergiem.¹⁰

⁴ http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0006_0_06188.html [30.03.2014.]

⁵ http://lv.wikipedia.org/wiki/Ramzess_Lielais (25.03.2014.)

⁶ The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History - Christopher L. Blakesley (42.lpp) piejams- <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=iclr> [skatīts 30.03.2014.]

⁷ Ibid (42.lpp)

⁸ <http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/ramses-hattusili-treaty.htm> (29.03.2014.)

⁹ The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History - Christopher L. Blakesley (42.lpp) piejams- <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=iclr> [skatīts 30.03.2014.]

¹⁰ Сафронов. Н.: „ Экстрадиция в международном уголовном праве проблемы теории и практики.”. 4.lpp

Kā redzams, tad pasaule personas izdošanu ir pazinusi jau no ļoti seniem laikiem, tikko bija sākušas veidoties pirmās cilvēku veidotās ciltis. Protams antīkajā pasaulē nebija nekādu priekšrakstu par to kādai tai jābūt, par kāda veida noziedzīgiem nodarījumiem un kāda veida attiecību subjektam personu var izdot. Visu noteica cilšu, pilsētvalstu, valstu savstarpējās attiecības un valdnieka izpratne par taisnīgumu.

1.2. Izdošanas būtība mūsdienās

Mūsdienās valsts jurisdikcija ir neaizskarama, tas nozīmē, ka citas valsts drošības spēkiem nav tiesības veikt nekādas darbības citas valsts jurisdikcijas ietilpstošajā teritorijā, ja vien šīs valsts leģitīmi atzītā vara nav devusi savu piekrišanu vai lūgusi palīdzību. Tas nozīmē, ka, ja persona, kas ir izdarījusi noziegumu vienas valsts teritorijā, aizbēg uz citu valsti, šīs valsts, no kuras persona ir aizbēgusi, drošības struktūras nevar šo personu aizturēt, lai sauktu pie kriminālatbildības. Tāpēc starptautiskajās tiesībās ir parādījis jēdziens „personas izdošana” jeb „ekstradīcija”. Valsts, no kuras persona ir aizbēgusi, var lūgt otrai valstij, lai tā aiztur un izdod izbēgušo personu. Tas, protams nenozīmē, ka valstij tas uzliek par pienākumu izdot aizbēgušo personu. Būtībā nav tādas starptautiskas normas, kas piespiestu valsti izdot bēgli, ja vien nav noslēgts līgums starp šīm valstīm.¹¹ Un arī tādos gadījumos tiek skatīts, vai izdošana ir pamatota un vai tā ir pieļaujama. Ļoti bieži šie starpvalstu līgumi paši paredz gadījumus, kad personas izdošana nav pieļaujama.

Kā iepriekš tika noskaidrots, tad ekstradīcija bija pazīstama jau no Senās Ēģiptes laikiem un pat senāk. Valstu vadītāji, varbūt nepazīna tās jēdzienu, bet sadarbojās tajā jomā. Tomēr, tas nenozīmē, ka tā nav mainījusies. Kā jebkura tiesību nozare, tā laika gaitā ir attīstījusies un transformējusies. M.S. Basuini (M. Cherif Bassiouni) ekstradīciju iedala četros posmos:

- 1.posms-No seniem laikiem līdz mūsu ēras 17.gs.
- 2.posms- No 18.gs un pusi no 19.gs.
- 3.posms- No 1833.gada līdz 1948.gadam
- 4.posms- Pēc 1948.gada.

Pirmajā posmā esot pastāvējusi sistēma, ka izdotas pārsvarā tiek personas, kas pastrādājušas politiska vai reliģiska rakstura noziegumus.

Otrajā posmā bija līgumiski un tiesiski noformulēta ekstradīcija, kas attiecās galvenokārt uz kara noteikumu pārkāpšanu.

¹¹ P. Malanczuk: „AKEHURST'S MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW”, 1997, Routledge, London and New York, pieejams- http://www.academia.edu/2440951/Peter_Malanczuk_Akehrst_Modern_Introduction_to_International_Law_Seventh_edition_1997-117.lpp.

Trešajā posmā ekstrādīcija galvenokārt tika pielietota par vispārātzītiem noziegumiem.

Ceturtais posms ir saistīts ar iedziļināšanos cilvēktiesību jautājumos, kas tiek attiecināti uz izdošanas procesu.¹²

Šajā darbā, sakarā ar apjoma ierobežojumiem, autors neanalizēs šo sadalījumu patiesumu, tomēr, nevar nepiekrīst ceturtnā posmā minētajam. Mūsdienās pasaule ļoti lielu uzmanību pievērš cilvēktiesībām, tas arī atspoguļojas personu izdošanas procesā. Jau pašā Kriminālprocesa likumā pie izdošanas aizlieguma ir norādīts, kādos gadījumos izdošana ir nepieļaujama, piemēram, kad personai draud spīdzināšana vai arī, kad izdošanas lūgums ir saistīts ar mērķi uzsākt šīs personas kriminālvajāšanu vai sodīt personu tās rases, reliģiskās piederības, tautības, tās politisko uzskatu dēļ vai, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka personas tiesības var tikt pārkāptas minēto iemeslu dēļ.¹³ Tāpat arī Satversme nosaka, ka Latvijas pilsoni nevar izdot ārvalstīm, izņemot Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētos gadījumus, ja ar izdošanu netiek pārkāptas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības.¹⁴ Tas nozīmē, ka Latvija var izdot pilsoni tikai tādos gadījumos, kad ir līgums, kas to paredz un, ja izdošanas lūguma iesniedzējs garantē, ka tiks ievērotas visas cilvēktiesības, ko paredz Satversme. Skaidrības labad jāatzīmē, ka šī norma runā tikai par Latvijas pilsoni, turklāt sašaurinātā nozīmē par pilsoni atzīstot nevis valsts piederīgo, bet personu, kas ir uzņemta pilsonībā.¹⁵ Tā ir ļoti būtiska atšķirība no, nu jau spēkā neesošā Latvijas Kriminālprocesa kodeksa. Latvijas Kriminālprocesa kodeksā izdošana bija nepieļaujama, ja pieprasītā persona bija Latvijas pilsonis vai nepilsonis- likuma "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības" subjekts.¹⁶ Tomēr arī citu personu tiesības pie izdošanas procesa nedrīkst aizmirst. Piemēram Latvijas „Patvēruma likums” paredz, ka valsts nedrīkst izraidīt patvēruma meklētāju, bēgli vai personu kurai piešķirts alternatīvais statuss, kura, pamatoti baidoties no vajāšanas sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai viņa politiskajiem uzskatiem vai, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī varētu tikt pakļauts smagam kaitējumam un šā iemesla dēļ nespēj vai nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību.¹⁷ Tas nozīmē, ka arī personu, kas nav valsts piederīgais valsts nevar izdot gadījumos, ja tai nav garantijas par to, ka pret izdodamo personu attieksies ievērojot tās tiesības. Būtībā tādas pašas

¹² Сафронов. Н.: „ Экстрадиция в международном уголовном праве проблемы теории и практики.”. (7.lpp)

¹³ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005. -697.panta 2.daļa

¹⁴ Latvijas Republikas Satversme, "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993.- 98.pants.

¹⁵ Autoru kolektīvs: „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis -314.lpp

¹⁶ Kriminālprocesa kodekss, Augstākā Padome, 01.04.1961. -490.panta 2.daļas 1.punkts.

¹⁷ Patvēruma likums, "Latvijas Vēstnesis", 100 (4086), 30.06.2009 -.3., 20., 23.pants.

tiesības paredz arī Kriminālprocesa likums. Starptautiskā līmenī personas pamattiesības sargā Eiropas Padomes „Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija”. Tās 3.pants paredz, ka nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi, vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.¹⁸ Tas ir būtiski arī pie izdošanas procesa. Kā atzina Eiropas Cilvēktiesību tiesa 1989.gada 7.jūlija spriedumā lietā Sverings pret Apvienoto Karalisti (Soering v. the United Kingdom). Ka „Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas” 3.panta pārkāpums būs arī tad, ja valsts pati nepārkāpj šo normu, bet izdod personu citai valstij, šajā gadījumā ASV, kur personai draudēja nāves sods, un tā šo normu pārkāpj.¹⁹ Šajā gadījumā darbojas valsts līdzatbildības princips.²⁰

Tātad sanāk, ka ekstrādīcija ir valsts tiesība, ko tā pati var ierobežot gan pieņemot nacionālus tiesību aktus, gan uzņemoties starptautiskas saistības.

Kriminālprocesa ietvarā, ekstrādīcijai ir netipisks saturs. Lai gan pie tās izskatīšanas iesaistīto personu lokā ietilpst prokurors, izmeklēšanas tiesnesis, persona, kuras izdošanu vērtē, kā arī šīs personas pārstāvis, tomēr neviens no šeit minētajiem nav procesa virzītājs. Ekstrādīcijas īpatnība ir tāda, ka galvenais process notiek ārvalstī, un procesa virzītājs ir ārvalstī esoša kompetenta amatpersona vai iestāde.

1.3. „Nodošana” kā jauns starptautisks sadarbības veids

Šajā nodaļā autors daudz ir pievērsis uzmanību ekstrādīcijai, kas ir tikai viens no izdošanas veidiem. Mūsdienās, līdz ar starptautisko krimināltiesību attīstīšanos ir parādījies termins „nodošana”. Kā raksta Nizami Safarovs, tad ar izdošanu ir jāsaprot personas izdošanu citai valstij, bet termins „nodošana” tiek lietots, kad persona tiek nodota kādai no starptautiskajām krimināltiesām.²¹ Arī Latvijas Kriminālprocesa likums nosaka šādu iedalījumu, ka starptautiskajām tiesām personu nodod, bet citām valstīm izdod. Tāpat arī Romas Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 102.pantā ir noteikts, ka "nodošana" nozīmē personas nogādāšanu Tiesai, ko izdara Valsts saskaņā ar šiem Statūtiem, bet "izdošana" nozīmē personas nogādāšanu no vienas Valsts otrai saskaņā ar līgumu, konvenciju vai nacionālajiem tiesību aktiem.²² Liekas viss ir skaidrs, tomēr mūsdienās, nostiprinoties Eiropas Savienības dalībvalstu sadarbībai arī tiesību jomā, šis jēdziens parādās arī Eiropas Savienības padomes pamatlēmumā „par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūram starp

¹⁸ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, "Latvijas Vēstnesis", 143/144 (858/859), 13.06.1997.

¹⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Expulsions_Extraditions_ENG.pdf [skatīts 2014.04.16.]

²⁰ Karen Reid „A Practitioner guide to the European Convention on Human Rights” Sweet & Maxwell, 2011 - 299.lpp IIB-147

²¹ Сафронов. Н.: „ Экстрадиция в международном уголовном праве проблемы теории и практики.”, Россия, Волтерс Клувер, -15.lpp.

²² ROMAS STARPTAUTISKĀS KRIMINĀLTIESAS STATŪTI, "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002. -102.pants

dalībvalstīm” (turpmāk tekstā „pamatlēmums”). Šā pamatlēmuma preambulas 5.punktā ir noteikts: „*Eiropas Savienībai nospraustais mērķis kļūt par brīvības, drošības un tiesiskuma telpu liek atcelt izdošanu starp dalībvalstīm un to aizstāt ar nodošanas sistēmu starp tiesu iestādēm. Ieviešot jaunu, vienkāršotu sistēmu, saskaņā ar kuru notiesātas vai aizdomās turētas personas nodod sodu izpildei vai kriminālvajāšanai, būs iespējams izvairīties no sarežģītības un iespējamās kavēšanās, kas piemīt pastāvošajām izdošanas procedūrām. Tradicionālās sadarbības attiecības, kas līdz šim pārsvarā pastāvēja starp dalībvalstīm, ir jāaizvieto ar sistēmu, kura brīvības, drošības un tiesiskuma telpā paredz brīvu tiesu nolēmumu apriti krimināllietās un kas attiecas gan uz procesuālajiem, gan uz galīgajiem nolēmumiem.*”²³

Tāpēc nebūtu pareizs apgalvojums, ka nodošana var notikt tikai starptautiskajām krimināltiesām, bet izdošana valstīm, jo iepriekš pieminētais pamatlēmums regulē personas, kura tiek turēta aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nodošanu saukšanai pie kriminālatbildības vai soda izciešanai starp dalībvalstīm nevis kādai starptautiskai organizācijai. Ja apskata Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūtu 12.panta 1.daļu, kurā ir teikts, ka kļūstot par šo statūtu dalībvalsti, valsts atzīst tiesas jurisdikciju attiecībā uz 5.pantā minētajiem noziegumiem.²⁴ Kā redzams, valsts atzīst tiesas jurisdikciju par konkrētiem noziegumiem. Kas ir interesants, tad šiem noziegumiem, kas minēti statūtos nav obligāti jābūt iekļautiem nacionālajās normās, kā noziedzīgiem nodarījumiem, jo iepriekšminētais pants nosaka, ka kļūstot par šo statūtu dalībvalsti tā atzīst tiesas jurisdikciju konkrētajos noziegumos, kas ir genocīds, noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi, agresija.²⁵ Kā zināms, tad šie noziegumi starptautiski tiek uzskatīti par tik nopietniem, ka persona nevar atsaukties uz to, ka tie neesot bijuši iekļauti valsts nacionālajos tiesību aktos. Ņemot vērā, ka šie noziedzīgie nodarījumi un to sastāvs ir uzskaitīti attiecīgajos statūtos, tad valstis, jau pievienojoties un nemainot savus nacionālos tiesību aktus, uzskata šos nodarījumus par noziedzīgiem. „*Tas nenozīmē, ka starptautiskā krimināltiesā ir pārāka par nacionālajām tiesām. Tā ir pēdējā starptautiskā tiesu instance, kas izskatīs lietas tikai tad, ja valstu tiesas nevēlas vai nav spējīgas veikt Romas Statūtos ietvertu noziegumu izmeklēšanu*”.²⁶ Tāpat arī pamatlēmums nosaka, ka dalībvalstis izpilda ikvienu Eiropas apcietināšanas orderi, pamatojoties uz

²³ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm. Pieejams- <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.04.30]

²⁴ ROMAS STARPTAUTISKĀS KRIMINĀLTIESAS STATŪTI, "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002. -12.panta 1.daļa

²⁵ Turpat 5.pants 1.daļa

²⁶ Ušacka.A „Starptautiskās Krimināltiesas komplementaritātes režīms” piejams <http://www.rgsi.edu.lv/images/stories/publications/Usacka.pdf> [skatīts 2014.04.01]

savstarpējas atzīšanas principa un saskaņā ar šī pamatlēmuma noteikumiem.²⁷ Tāpat pamatlēmumā, līdzīgi kā Starptautiskās krimināltiesas statūtos, ir uzskaitīti noziegumi, kuri var nebūt noziedzīgi saskaņā ar nacionālajām tiesību normām. Tai pat laikā, pie tradicionālās izdošanas procedūras valstis var izdot personu tikai par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas tiek uzskatīti par noziedzīgiem arī pēc nacionālajiem tiesību aktiem. Tātad pie nodošanas valsts atzīst citas valsts vai starptautiskas organizācijas jurisdikciju uz attiecīgiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Arī pie nodošanas Eiropas Savienības dalībvalstij tiek atzīti kompetentas iestādes lēmumi. Ja pie tradicionālās izdošanas valsts vēršas pie otras valsts ar lūgumu izdot personu, kas atrodas tās jurisdikcijā, tad nodošanas gadījumā pamats izdošanai ir ārpus valsts jurisdikcijas esošas kompetentas iestādes lēmums, kuru valsts ir atzinusi par sev saistošu. Problēmas rodas pie nodošanas Starptautiskajai krimināltiesai. Gan Kriminālprocesa likumā, gan Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūtos nodošanas pamats ir iepriekšminētās tiesas lūgums valstij nodot personu kriminālvajāšanai. Turklāt pie nodošanas Starptautiskajai Krimināltiesai Latvijas kriminālprocess paredz tādu pašu procedūru, kā pie izdošanas parastajā kārtībā. Tāpēc rodas neskaidrība, kad pareizi ir lietot jēdzienus „izdošana” un „nodošana”. Ir skaidrs, ka Eiropas Savienības dalībvalstu starpā notiek personu nodošana un arī Starptautiskajai krimināltiesai personas tiek nodotas. Latvijas likumdevējs, ieviešot pamatlēmumu Latvijas Kriminālprocesa likumā ir izvēlējis saglabāt jēdzienu „izdošana” arī sadarbībā ar Eiropas Savienības dalībvalsti. Tomēr starptautiskajā telpā šo sadarbību sauc par „nodošanu”. Jāatzīmē, ka pie nodošanas procedūras valstis vairs nav tiesīgas atteikties izdot savus pilsoņus. Tradicionālajā izdošanā valstīm ir tiesības, ko tās bieži arī realizē, neizdot savus pilsoņus. Nodošanas procedūrā tas tā vairs nav, tomēr pastāv pilsoņu atgriešana soda izciešanai pilsonības valstī. Pamatlēmums paredz, ka, ja persona, attiecībā uz kuru ir izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis tās kriminālvajāšanai, ir izpildes dalībvalsts pilsonis vai rezidents, tad nodošanu var pakļaut nosacījumam, ka personu, pēc tās nopratināšanas, nogādā atpakaļ izpildes dalībvalstī, lai izciestu brīvības atņemšanas sodu vai piespiedu līdzekli, kas tai piespriests izsniegšanas dalībvalstī.²⁸ Šādus pašus nosacījumus, attiecībā uz pilsoņu nodošanu Starptautiskajai krimināltiesai, paredz Latvijas Kriminālprocesa likums.

Apskatot šos jēdzienus, autoram nākas secināt, ka „nodošana”, kas norisinās starp Eiropas Savienības dalībvalstīm un „nodošana” starptautiskajai krimināltiesai ir divi dažādi institūti. „Nodošanas” procedūra starp Eiropas Savienības dalībvalstīm tika radīta ar mērķi

²⁷ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm 1.panta 2.daļa, pieejams - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584>

²⁸ Turpat 5.panta 3.daļa

uzlabot un paātrināt savstarpējo sadarbību krimināllietās, savukārt „nodošana” Starptautiskajām krimināltiesām ir ar mērķi nepieļaut personas izvairīšanos no soda par nežēlīgiem starptautiskiem noziegumiem. Lai gan abiem šiem tiesību instrumentiem ir dažas kopīgas iezīmes, piemēram valstu pienākums izdot/nodot arī savus pilsoņus, vai arī speciāli uzskaitīti noziegumi, kas ir noteikti starptautiskajā dokumentā, kuri ir uzskatāmi par noziedzīgiem neatkarīgi no valstu nacionālajiem tiesību aktiem, tomēr tas nav pietiekami, lai uzskatītu, ka tiek runāts par vienu institūciju. Šos nosacījumus, tīri teorētiski, var paredzēt arī valstu divpusējos līgumos par izdošanu, tāpēc to nevar uzskatīt par fundamentālu atšķirību, kas nodala tradicionālo izdošanu no nodošanas. Piemēram Latvijas Republikai ir noslēgts starpvaldību līgums ar Amerikas Savienotajām valstīm par izdošanu, un arī šis līgums paredz valstīm pienākumu izdot savu pilsoni. Tāpat neviena starptautiskā tiesību norma neparedz pienākumu, ka noziedzīgajam nodarījumam, par kuru paredzēta izdošana, ir jābūt abpusēji noziedzīgam. Tātad valstis savā starpā varētu vienoties arī par noziedzīgu nodarījumu, kurus nepārbauda pēc abpusējās sodīšanas principa. Tādā gadījumā šo līgumu nesāks saukt par nodošanas līgumu, bet tas saglabāsies kā izdošanas līgums.

Juridisko terminu vārdnīcā „izdošana” tiek definēta, kā *„svarīgs starptautisks tiesiskās palīdzības veids; procedūra starptautiskajās attiecībās, kad viena valsts, pamatojoties uz daudzpusēju vai vienpusēju starpvalstu līgumu, nodod cita citai personu, kas tajā tiek apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, lai viņu saukti pie kriminālatbildības vai lai izpildītu tiesas piespriesto sodu”*.²⁹

Savukārt „nodošana” tiek definēta kā *„jēdziens starpvalstu sadarbības līgumos par palīdzības sniegšanu krimināltiesiskajā jomā; procedūra starptautiskajās attiecībās, kad viena valsts nodod otram valstij notiesāto personu turpmākai soda izciešanai šīs personas pilsonības valstī”*.³⁰

Kā redzams, tad jēdzienu nodošana lieto pie notiesāto personu atgriešanas tās pilsonības valstī soda izciešanai, pie nodošanas Starptautiskajai krimināltiesai un pie nodošanas starp Eiropas Savienības dalībvalstīm. Tomēr, kā tika noskaidrots iepriekš, tad Eiropas Savienības pamatlēmums par Eiropas aresta orderi un Romas Starptautiskās krimināltiesas statūti jēdzienu „nodošana” definē savādāk. Lai saprastu šā jēdziena būtību, ir jānoskaidro, kāds bija mērķis šā jēdziena radīšanai. Strādājot pie Starptautiskās Krimināltiesas statūtu radīšanas, bija jāatrisina problēma, ka lielākajā daļā valstu pastāv aizliegums izdot

²⁹ Autoru kolektīvs: Juridisko terminu vārdnīca, 1998. Rīga: Nordik - 90.lpp

³⁰ Turpat 173.lpp

savus pilsoņus, tāpēc, lai palīdzētu šīm valstīm, tika radīts jēdziens „nodošana”.³¹ Pēc savas dziļākās būtības šie jēdzieni neatšķiras. To vienīgā atšķirība ir tā, ka pie izdošanas valstij vēsturiski bija tiesības lemt par savu pilsoņu izdošanu, ko parasti valsts arī izmantoja, bet pie „nodošanas” procedūras valstij vairs nav tiesības lemt par šo jautājumu, jo tas kļūst par tās pienākumu. Vēlāk šo jēdzienu ieviesa Eiropas Savienības pamatlēmumā par aresta orderi. Šajā pamatlēmumā tika ieviesta jauna sistēma, kas šo procedūru padarīja vieglāku, ātrāku un izslēdza politisko daļu.

Kā iepriekš tika minēts, tad Latvijas likumdevējs, ieviešot pamatlēmumu savos tiesību aktos, ir atstājis jēdzienu „izdošana” attiecībā uz izdošanu Eiropas Savienības dalībvalstīm, bet lieto jēdzienu „nodošana” attiecībā ar Romas Starptautisko tiesu. Pilsoņu izdošanas aizliegums tika atrisināts grozot Satversmes 98.pantu un nosakot, ka pilsoni nevar izdot, izņemot ja ir līgums, kas paredz pilsoņa izdošanu. Ja apskata citas valstis, tad tās ir rīkojušās līdzīgi. Vācija, piemēram, nelieto jēdzienu „nodošana” ne sakarā ar Starptautisko krimināltiesu, ne arī Eiropas Savienības ietvaros. Vācijas konstitūcijā, attiecībā uz Eiropas Savienības valstīm, kā arī starptautiskām krimināltiesām ir saglabāts jēdziens „izdošana”. Tās konstitūcija aizliedz izdot savus pilsoņus, bet vienlaikus deleģē likumu, ka tas var paredzēt pilsoņu izdošanu Eiropas Savienības dalībvalstīm un starptautiskajām krimināltiesām.³² Ar Lietuvu ir vēl interesantāk, tās Kriminālprocesa kodekss „izdošanu” paredz gan citām valstīm, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis, gan Starptautiskajai Krimināltiesai, bet „nodošana” tiek paredzēta tikai Eiropas Savienības dalībvalstīm.³³

³¹Lessons of the European Arrest Warrant for Domestic Implementation of the Obligation to Surrender Nationals to the International Criminal Court” pieejams- <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12098/Chapter+6.pdf;jsessionid=75D21CCE5C304C8%20ECD16FEFD44635497?sequence=8> [skatīts 15.05.2014.]

³²Vācija Konstitūcija 16.pants, pieejams- http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html [skatīts 2014.05.15.]

³³Lietuvas Kriminālkodekss 9.¹pants pieejams -<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

2. Izdošana parastajā un vienkāršotajā kārtībā.

Mūsdienu globalizācijas procesā, kad pasaule ir kļuvusi ļoti maza un uz citām valstīm var aizceļot nieka sprīdī, ir attīstījusies arī noziedzība. Tā ir kļuvusi plašāka un var nākties sastapties ar situāciju, ka cilvēks, kas izdarījis noziegumu vienā valstī, jau nākošajā brīdī atrodas citā. Arī paši noziedzīgi nodarījumi ir kļuvuši starptautiski, tāpēc valstīm ir savstarpēji jāsadarbojas, lai varētu tos apkarot. Par starptautisko sadarbību kriminālprocesa likumā ir atvēlēta trešā - c daļa. Šā darba uzdevums ir izpētīt vienu no starptautiskās sadarbības veidiem - personas izdošanu uz ārvalstīm.

2.1. Izdošana parastajā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 696.pantā ir definēts kādam nolūkam un kādos gadījumos var izdot personu, tas ir - personu, kura atrodas Latvijas teritorijā, var izdot kriminālvajāšanai, tiesāšanai vai sprieduma izpildei, ja saņemts pagaidu apcietinājuma lūgums, vai ārvalsts lūgums izdot šo personu par nodarījumu, kas, saskaņā ar Latvijas un ārvalsts likumiem, ir noziedzīgs.³⁴ Ja personas izdošana tiek prasīta lai pret to uzsāktu kriminālvajāšanu vai tiesāšanu, tad tikai par tādiem sodiem, kuru maksimālā robeža nav mazāka par vienu gadu, bet soda izciešanai par tādu sodu, kas paredz brīvības atņemšanu ne mazāku kā četrus mēnešus. Lūgumu par personas izdošanu sākotnēji pārbauda Ģenerālprokuratūra 20 dienu laikā no lūguma saņemšanas dienas.³⁵ Šajā laikā prokurors pārbauda vai ir likumā noteiktais izdošanas pamats un, vai nav likumā noteiktie izdošanas atteikuma iemesli.² Kriminālprocesa likums atteikuma iemeslus iedala divās kategorijās - kad izdošanu ir iespējams atteikt un, kad tā ir nepieļaujama. Pirmajā gadījumā valstij pastāv zināma rīcības brīvība. Kriminālprocesa likuma 697.pants paredz sešus gadījumus, kad ir dota rīcības brīvība un septiņus, kad izdošana nav pieļaujama. Rīcības brīvība ir ja:

- 1) noziedzīgs nodarījums pilnībā vai daļēji izdarīts Latvijas teritorijā;
- 2) persona Latvijā tiek turēta aizdomās, apsūdzēta vai tiesāta par to pašu noziedzīgu nodarījumu;
- 3) Latvijā ir pieņemts lēmums neuzsākt vai izbeigt kriminālprocesu par to pašu noziedzīgu nodarījumu;
- 4) izdošanu lūdz sakarā ar politiskiem vai militāriem noziedzīgiem nodarījumiem;

³⁴ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-696.pants

³⁵ Turpat- 704.p.

5) ārvalsts lūdz izdot personu aizmuguriski piespriesta soda izpildei un nav saņemtas pietiekamas garantijas tam, ka izdotajai personai būs tiesības pieprasīt lietas atkārtotu iztiesāšanu;

6) izdošanu lūdz ārvalsts, ar kuru Latvijai nav līguma par izdošanu.³⁶

Savukārt izdošana nav pieļaujama:

1) persona ir Latvijas pilsonis;

2) personas izdošanas lūgums ir saistīts ar mērķi uzsākt šīs personas kriminālvajāšanu vai sodīt personu tās rases, reliģiskās piederības, tautības vai politisko uzskatu dēļ vai, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka personas tiesības var tikt pārkāptas minēto iemeslu dēļ;

3) attiecībā uz personu par to pašu noziedzīgu nodarījumu Latvijā stājies spēkā tiesas nolēmums;

4) saskaņā ar Latvijas likumu par to pašu noziedzīgu nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, notiesāt vai izpildīt tai sodu sakarā ar noilgumu, amnestiju vai citu likumīgu pamatu;

5) persona, likumā noteiktajā kārtībā, apzēlota par to pašu noziedzīgu nodarījumu;

6) ārvalsts nedod pietiekamas garantijas, ka personai nepiespriedīs nāves sodu un to neizpildīs;

7) personai ārvalstī var draudēt spīdzināšana.³⁷

Šie nosacījumi pastāv, ja Latvijas un otras valsts starpā nav līguma, kas noteiktu savādāk. Pamatā izdošanas procedūru regulē valstu divpusējie vai daudzpusējie līgumi. Kriminālprocesā ietvertās normas, īpaši pie parastās izdošanas, ir vairāk domāts izdošanai valstīm, ar kurām nav noslēgts izdošanas līgums. Šo autora atziņu apstiprina tas, ka Satversmes 98.pantā ir noteikts, ka Latvijas pilsoni nevar izdot ārvalstīm, izņemot Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētos gadījumos, ja ar izdošanu netiek pārkāptas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības.³⁸ Savukārt kriminālprocesa likumā, kā personas izdošanas nepieļaujamības iemesls, ir minēta Latvijas pilsonība.³⁹ Šajās likuma normās ir redzama kolīzija, tomēr ļoti vienkārša un atrisināma - pēc principa parastā likuma norma un konstitucionālā likuma norma. Šajā gadījumā jāsecina, ka norma par Latvijas pilsoņa neizdošanu ir attiecināma tikai uz tādām valstīm, ar kurām Latvijai nav noslēgts divpusējs vai daudzpusējs līgums par personas izdošanu, kā arī, ja šāda veida līgumā nav nekas teikts par

³⁶ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005 - 697.panta 1.daļa

³⁷ Turpat -697.panta 2.daļa

³⁸ Latvijas Republikas Satversme, "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993.

³⁹ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005. - 697.p. 2.d. 1.punkts.

valsts pilsonību. Latvija ir noslēgusi sekojošus līgumus, kuros tiek regulēts personas izdošanas jautājums:

- 1) 1994.gada 23.februāra Līgums starp Latvijas Republiku un Polijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās.
- 2) 1992. gada 11. novembra līgums par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām starp Latvijas Republiku, Igaunijas Republiku un Lietuvas Republiku
- 3) 1993. gada 3. februāra līgums starp Latvijas Republiku un Krievijas Federāciju par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās;
- 4) 1993. gada 14. aprīļa līgums starp Latvijas Republiku un Moldovas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās;
- 5) 1994. gada 21. februāra līgums starp Latvijas Republiku un Baltkrievijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās;
- 6) 1995. gada 23. maija līgums starp Latvijas Republiku un Ukrainu par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās;
- 7) 1996. gada 23. maija līgums starp Latvijas Republiku un Uzbekistānas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās;
- 8) 1997. gada 10. aprīļa līgums starp Latvijas Republiku un Kirgīzijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes un krimināllietās;
- 9) 2000.gada 14.jūlija Latvijas Republikas un Austrālijas līgums par izdošanu
- 10) 2005. gada 7.decembra Latvijas Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu⁴⁰

Augstāk uzskaitītie līgumi nesasašaurina Latvijas Kriminālprocesā noteiktos atteikuma iemeslus, izņemot līgums ar ASV. Šis ir vienīgais no tāda veida līgumiem, kas paredz valstij pienākumu izdot savu pilsoni.⁴¹ Interesanti ir ar līgumu, kas Latvijai noslēgts ar Austrāliju. Tur pilsonība nav norādīta, kā izdošanas nepieļaujamība, bet gan valsts iespēja atteikties izdot.⁴² Turklāt šajā līgumā jēdziens „pilsonis” ir lietots paplašināti. Par pilsoņiem, šīs normas ietvaros tiek uzskatītas arī personas uz kurām attiecas likums "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības", tas nozīmē, ka persona, kurai ir nepilsoņa statuss arī tiek uzskatīta par pilsoni. Būtībā, Latvija savu pilsoni nevar izdot arī Austrālijai, jo līgumā tas ir minēts kā iespēja, bet Latvijas Kriminālprocesa likumā kā

⁴⁰ Starpvalstu līgumi- pieejams - <http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/bilateral/?mode> [skatīts -2014.04.10]

⁴¹Latvijas Republikas Valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 93 (3669), 12.06.20073.pants

⁴² Latvijas Republikas un Austrālijas līgums par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 37 (2802), 07.03.2003. -3.panta 2.daļa a)punkts

aizliegums, turklāt Satversmes 98.pants nosaka, ka pilsoni nevar izdot, izņemot Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētos gadījumos. Šis līgums neparedz šo izņēmumu, bet dod valstij rīcības brīvību. Latvija šo savu rīcības brīvību ir ierobežojusi ar nacionālo tiesību normu. Tātad no visiem starpvalstu līgumiem, kas Latvijai ir saistoši, vienīgais kurš uzliek par pienākumu izdot savu pilsoni tiesāšanai vai sprieduma izpildei, ir līgums ar ASV. Savādāk ir ar personām uz kurām attiecas likums "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības". Personas ar šāda veida statusu netiek uzskatītas par pilsoņiem Latvijas nacionālajās tiesību normās, tāpēc to neizdošanu Austrālijai ir jāvērtē, kā līgumā paredzēto valsts rīcības brīvību, nevis, kā aizliegumu.

Kā redzams Latvija ir noslēgusi desmit divpusējus vai trīspusējus līgumus, kas paredz izdošanu, pasaules mērogā, tas ir visai maz. Visvairāk šāda veida līgumus ir noslēgusi ASV, to skaits ir ap simts līgumiem.⁴³ A.I. Boicova grāmatā „Noziedznieku izdošana” šis fakts tiek skaidrots ar to, ka pirms 1982.gada likuma par ekstrādīciju, izdošanas praksi ASV regulēja starpvalstu līgumi.⁴⁴ Tomēr, papētot informāciju par izdošanas procedūru ASV, nākas secināt, ka ASV, atšķirībā no Latvijas, vispār izdošana valstij, ar kuru tai nav noslēgts līgums, kas paredzētu personas izdošanu, nav pieļaujama. Latvijā šāda sistēma ir tikai attiecībā uz pilsoņiem.

Ne kriminālprocesa likums, ne Satversme neliedz izdot personu citām valstīm bez līguma esamības. Līguma neesamība likumā ir norādīta kā fakultatīvs atteikuma iemesls, bet nav izdošanas liegums. Vienīgie liegumi, attiecībā uz līgumu, ir izdodamās personas pilsonības esamība vai neesamība. Piemēram Latvijas Republikas augstākā tiesa 2013.gadā lēma par Lietuvas pilsoņa Roku Karpaviča izdošanas pieļaujamību Jaunzēlandei.⁴⁵ Papētot Latvijas attiecības ar Jaunzēlandi, autors secina, ka šo abu valstu starpā nav līguma, kas paredzētu personas izdošanu, kā arī Jaunzēlande nav Eiropas padomes konvencijas par izdošanu dalībniece. Tas, protams, nenozīmē, ka vienmēr varēs izdot personu, kas nav Latvijas pilsonis. Latvija, kā demokrātiska un tiesiska valsts, ir apņēmusies respektēt jebkuras personas tiesības. Tā ir arī uzņēmusies dažādas starptautiskas saistības, kuras nedrīkst ignorēt pie izdošanas procedūras, kā arī jāpārlicinās, ka izdošanas lūguma iesniedzējvalsts respektēs izdodamās personas tiesības tādā līmenī, kādas tai ir Latvijā. Satversmes 89.pants nosaka, ka Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai

⁴³ Бойцов. А.И.: „ Выдача преступников”, Россия ,Юридический центр Пресс, 2004.-51.лpp.

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/at-nemaina-lemumu-izdot-jaunzelandei-lietuviesu-narkobaronu.d?id=42342170> [skatīts-2014.05.18.]

saistošiem starptautiskajiem līgumiem.⁴⁶ Kā jau iepriekš tika noskaidrots, tad arī starptautiskā līmenī ir noteikts, ka valstij izdošanas procedūrā ir jāpārlicinās vai līguma iesniedzējvalsts nepārkāps tās tiesības, kuru ievērošanu ir uzņēmusies arī Latvija. Tas izriet no valsts līdzatbildības principa pie izdošanas. „Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija” 3.pantā paredz, ka nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai, cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.⁴⁷ No sprieduma lietā Svēriņš pret Apvienoto Karalisti (Soering v. the United Kingdom) izriet, ka tas attiecas arī pie izdošanas. Valsts, kas ir pievienojusies konkrētajai konvencijai, pie tā pieskaitāma arī Latvija, nevar izdot personu valstij, kur to sagaida 3.pantā aprakstītie draudi.⁴⁸

Būtībā ekstrādīcijas kārtību var iedalīt starp trīs dažādu grupu valstīm –

1) Valstīm, kuras nav noslēgušas ar Latvijas Republiku starptautisku līgumu, kas paredzētu izdošanu. Lai gan izdošanas procedūra Kriminālprocesa likumā ir saistīta ar dažādām konvencijām, tomēr neviena Latvijas likuma norma tieši nenosaka, ka izdošana būtu pieļaujama tikai valstīm, kas paredzētu, ka valsts ir kādas konvencijas vai organizācijas dalībvalsts. Kriminālprocesa līguma neesamību iedala pie fakultatīvajām pazīmēm, lai neizdotu personu. Romas Starptautiskā krimināltiesas izdošanu definē kā personas nogādāšanu no vienas Valsts otrai saskaņā ar līgumu, konvenciju vai nacionālajiem tiesību aktiem.⁴⁹ Tātad arī starptautiski tiek atzīts, ka izdošanai nav nepieciešams līgums vai konvencija. Galvenais nosacījums ir, ka Latvijas Republikas varas orgāniem ir jāsaņem drošas garantijas, ka tiks ievērotas visas izdodamās personas tiesības tādā pašā vai pat augstākā līmenī, kā Latvijā. Tas, protams nenozīmē, ka Latvijai ir pienākums personu izdot.

2) Valstīm, ar kurām Latvijai ir starptautisks līgums, kas noteiktu arī izdošanas kārtību.

3) Eiropas savienības dalībvalstīm. Mūsdienās sadarbība personu izdošanas jautājumos, kas norisinās starp Eiropas Savienības dalībvalstīm, notiek izmantojot Eiropas aresta orderi.

Pirmajā gadījumā visu ekstrādīcijas procesu galvenokārt kontrolē kriminālprocesa likuma C daļa. Savukārt izdošanu valstīm, kurām ir divpusējs vai daudzpusējs līgums ar Latviju, izdošanas pamatu un tā pieļaujamību pārsvarā regulē konkrētais līgums, kas prevalē pār Kriminālprocesa likumu, kā starptautisks normatīvs akts, tomēr šie līgumi nenosaka

⁴⁶ Latvijas Republikas Satversme, "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993. 89.pants.

⁴⁷ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, "Latvijas Vēstnesis", 143/144 (858/859), 13.06.1997.-3.pants.

⁴⁸ European Court of Human rights, pieejams-

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Expulsions_Extraditions_ENG.pdf [skatīts 2014.04.16.]

⁴⁹ ROMAS STARPTAUTISKĀS KRIMINĀLTIESAS STATŪTI, "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002.-102.pants

procesuālo kārtību, bet tikai izdošanas pamatu un pieļaujamību. Kriminālprocesa likums nosaka izdošanas lūguma izskatīšanas kārtību.

Kārtību, kas attiecas uz trešo valstu grupu, autors izskatīs nākošajā nodaļā.

Izpētot Kriminālprocesa likuma normas, autors secina, ka personas izdošanas procedūra, kas norisinās parastajā kārtībā, ir sadalīta vairākos posmos:

1) Saņemot ārvalsts lūgumu, Ģenerālprokuratūra uzsāk tā pārbaudi, kas jāpabeidz 20 dienās. Šajā laikā prokurors pārbauda, vai pastāv Kriminālprocesa likumā noteiktais pamats un izdošanas pieļaujamība.

2) Prokurors iepazīstina izdodamo personu ar izdošanas lūgumu 48 stundu laikā no tā saņemšanas brīža un dod attiecīgajai personai iespēju sniegt paskaidrojumus.

3) Prokurors, izvērtējot personas izdošanas pamatu un pieļaujamību, pieņem motivētu lēmumu par personas izdošanas pieļaujamību vai atteikšanos izdot personu.

4) Ja pieņemts lēmums par personas izdošanas pieļaujamību, tad seko fakultatīvais posms, ko izdodamā persona var arī neizmantot - prokurora lēmuma pārsūdzēšana Augstākajā tiesā 10 dienu laikā no tā saņemšanas. Augstākās tiesas lēmums ir nepārsūdzams. Tiesas lēmums un materiāli tiek nosūtīti atpakaļ Ģenerālprokuratūrai.

5) Spēkā stājušos lēmumu par personas izdošanas pieļaujamību kopā ar pārbaudes materiāliem Ģenerālprokuratūra nosūta Tieslietu ministrijai.

6) Lēmumu par personas izdošanu ārvalstij pēc tieslietu ministra ierosinājuma pieņem Ministru kabinets.

7) Ministru kabinets var atteikt izdošanu tikai tad, ja pastāv viens no šādiem apstākļiem:

- personas izdošana var kaitēt valsts suverenitātei;
- nodarījums uzskatāms par politisku vai militāru;
- ir pietiekams pamats uzskatīt, ka izdošana saistīta ar mērķi personu vajāt tās rases, reliģiskās piederības, tautības, dzimuma vai politisko uzskatu dēļ.

8) Par pieņemto lēmumu Tieslietu ministrija informē izdodamo personu, attiecīgo ārvalsti un Ģenerālprokuratūru.

9) Lēmumu par personas izdošanu izpilda Iekšlietu ministrija.

10) Tiklīdz saņemts lēmums par atteikšanos izdot personu, Ģenerālprokuratūra nekavējoties atbrīvo personu no apcietinājuma.

Pēdējais vārds par personas izdošanas pieļaujamību ir dots Ministru Kabinetam (turpmāk MK). Lai gan Kriminālprocesa likums uzskaita trīs noteiktus gadījumus kad MK drīkst

atteikties izdot personu, lēmums tomēr vairāk ir politisks nekā juridisks. Ministru Kabineta iekārtas likums nosaka, ka Ministru kabinets lēmumu pieņem vienprātīgi, ja neviens no klātesošajiem Ministru kabineta locekļiem pret lēmumu neiebilst. Ja kāds no klātesošajiem Ministru kabineta locekļiem iebilst un pieprasa balsojumu, lēmumu pieņem balsojot. Lēmums ir pieņemts, ja par to nobalsojis klātesošo Ministru kabineta locekļu vairākums. Ja balsu skaits sadalās vienādi, izšķirošā ir Ministru prezidenta balss.⁵⁰ Tātad, pamatā MK lēmumi tiek pieņemti ar balsu vairākumu, ja sēdes apspriedes laikā nevienam no ministriem nerodas iebildumi, tad tiek izlaists balsošanas process. Lēmums tiek pieņemts balstoties uz ministru iekšējo pārliecību, turklāt viens no trim izdošanas atteikuma iemesliem ir minēts, ka personas izdošana var kaitēt valsts suverenitātei. To katrs no ministriem var interpretēt pēc savas pārliecības. Savādāk ir Igaunijas Republikā, tur gala lēmumu par personas izdošanu pieņem arī Valdība, bet tās lēmumus ir iespējams pārsūdzēt Tallinas administratīvajā tiesā.⁵¹ Tas šo procesu padara mazliet juridiskāku.

2.2. Izdošana vienkāršotā kārtībā

Lai personai piemērotu izdošanu vienkāršotā kārtībā, likums paredz divus priekšnosacījumus – 1) ir nepieciešama pašas personas piekrišana, 2) persona nedrīkst būt Latvijas pilsonis.⁵² Šeit atkal nonākam pie situācijas, ka no vienas puses likums aizliedz vispār izdot Latvijas pilsoni, bet šajā normā ir speciāli paredzējis, ka arī pie vienkāršotās kārtības pilsoni nevar izdot. Vienkāršotajā procesā lēmumus par izdošanu pieņem prokurors un tā lēmumi nav pārsūdzami. Tā arī ir galvenā atšķirība no izdošanas parastajā kārtībā. Ja izdošana parastajā kārtībā notiek pa vairākām iestādēm, tad šeit ir tikai divas iestādes – Ģenerālprokuratūra un Iekšlietu ministrija.

Pie vienkāršotās izdošanas, persona drīkst atteikties no tiesībām tikt sauktai pie kriminālatbildības un tiesātai tikai par tiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem tā tiek izdota.⁵³ Kriminālatbildība personai ir, saskaņā ar likumu, valsts vārdā uzlikts piespiedu pienākums par izdarīto noziedzīgo nodarījumu izciest sodu, kas saistīts ar viņas personiskās brīvības, atsevišķu tiesību vai mantiska rakstura ierobežojumiem.⁵⁴ Tātad, saukšana pie kriminālatbildības ir uzlikt šo piespiedu pienākumu, kas ir izdarāms tikai pamatojoties uz kriminālprocesu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, sākums saukšanai pie kriminālatbildības ir kriminālvajāšana. Personas izdošanu vienkāršotajā kārtībā regulē Eiropas Padomes

⁵⁰ Ministru kabineta iekārtas likums, "Latvijas Vēstnesis", 82 (3866), 28.05.2008.-30.panta 2.daļa

⁵¹ Extradition procedure in Estonia, 51.lpp - pieejams http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PC-OC/PCOC_documents/PC-OC%20INF%20revised%20documents/Estonia%20INF4.pdf [skatīts 2014.05.01.]

⁵² Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-713.pants.

⁵³ Turpat 713[1]. panta 1[1].daļa

⁵⁴ Autoru kolektīvs: Juridisko terminu vārdnīca, 1998. Rīga: Nordik - 121.lpp

konvencija un tās papildprotokoli. Saskaņā ar šo konvenciju, personu var saukt pie kriminālatbildības par nodarījumiem, kas nebija noteikti izdošanas lūgumā, tikai tad, kad puse, kura attiecīgo personu nodevusi, tam piekrīt.⁵⁵

Izpētot Kriminālprocesa likumu, autors secina, ka vienkāršotās kārtības izdošana norisinās sekojošos posmos:

1) Ģenerālprokuratūra, saņemusi ārvalsts lūgumu par personas izdošanu, uzsāk tā pārbaudi. Pie vienkāršotās izdošanas procedūras, prokuroram ir jānoskaidro divi apstākļi:

- Vai ir saņemta izdodamās personas rakstveida piekrišana tās izdošanai vienkāršotā kārtībā;
- Vai izdodamā persona nav Latvijas pilsonis;

2) Pēc izdodamās personas piekrišanas saņemšanas, prokurors iesniedz visus materiālus Ģenerālprokuroram, kas pieņem lēmumu:

- par personas izdošanu;
- par atteikšanos personu izdot;
- par vienkāršotas izdošanas nepiemērošanu.

3) Lēmumu par personas izdošanu izpilda Iekšlietu ministrija.

Kā redzams, tad šāda veida izdošanas procesā netiek piemērots Ministru Kabineta balsojums. Tātad pie šāda veida izdošanas, līdzīgi kā gadījumos, kad persona tiek izdota Eiropas Savienības dalībvalstij, netiek iesaistīta politika. Tomēr, pie vienkāršotās izdošanas izdodamā persona pati lemj par to un tās ir viņas tiesības, tad izdodot personu Eiropas Savienībai, personai par politikas iesaistīšanu vai neiesaistīšanu nav iespējas lemt.

2.3.Drošības līdzekļi

Ja rodas aizdomas, ka izdodamā persona varētu veikt darbības, kas traucētu ekstrādīcijas procedūru, Kriminālprocesa likums paredz drošības līdzekļus. Atšķirībā no parastā procesa, šajā procedūrā ir norādīti trīs un tie visi saistīti ar personas brīvības ierobežošanu. Lai gan Kriminālprocesa likumā šie procesuālie pasākumi nav minēti kā drošības līdzekļi, tomēr, ja skata kopsakarā ar visu kriminālprocesu, šī institūcija ir domāta, lai nodrošinātos pret personas pretošanos izdošanas procedūrai un Kriminālprocesa likumā šādas institūcijas, kas nodrošina procesu, uzskata par drošības līdzekļiem. Ir skaidrs, ka šie līdzekļi nav sods, jo persona, pret kuru tie tiek piemēroti, vēl nav atzīta par vainīgu saskaņā ar likumu, tātad sodu viņai piemērot nevar. Izņēmums varētu būt, ja izdošanas lūgums būtu par soda

⁵⁵ Eiropas padomes konvencija par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 91/92 (806/807), 09.04.1997.- 14.panta 1. daļa

izciešanu, bet arī tad tas nebūtu pieļaujams, jo sods tika piespriests citā valstī un lūgums ir saņemts par personas izdošanu soda izciešanai un piespriesto sodu persona izcietīs valstī, kas izteikusi lūgumu. Andrejs Judins par drošības līdzekļiem raksta „*Drošības līdzekļu piemērošanai ir jābūt vērstai uz kriminālprocesuālo mērķu sasniegšanu - analizējamais kriminālprocesa tiesību institūts nav radīts, lai sodītu likumpārkāpējus. Drošības līdzeklis ir preventīvs kriminālprocesuāls instruments - to piemēro aizdomās turētajai vai apsūdzētajai personai, ja ir pamats uzskatīt, ka viņa varētu turpināt noziedzīgas darbības, traucēt pirmstiesas kriminālprocesu vai tiesu, izvairīties no piedalīšanās kriminālprocesā vai no sprieduma izpildes*”.⁵⁶ Tātad drošības līdzekļu galvenā būtība ir, lai nodrošinātu procesuālo darbību. Piemērot ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, pārkāpt publiski nepieejamas vietas neaizskaramību, korespondences un sakaru līdzekļu noslēpumu drīkst vienīgi ar izmeklēšanas tiesneša vai tiesas piekrišanu. Tomēr ir jānošķir drošības līdzekļi parastajā procesā, kur procesa virzītājs ir Latvijas kompetenta iestāde vai amatpersona, no drošības līdzekļiem, kas paredzēti pie izdošanas procedūras. Pagaidu apcietinājuma pamats ir ārvalsts lūgums par pagaidu apcietinājumu līdz tiek saņemts lūgums par izdošanu.

Autora personīgais viedoklis ir, ka kriminālprocesa ietvaros, arī pie izdošanas procedūras, prioritātē būtu jāizmanto ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi. Cilvēka brīvība ir viena no cilvēka pamattiesībām. Šīs tiesības sargā Latvijas Republikas Satversmes 97.pants, Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 4.pants, ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3.pants. Šīs tiesības gan netiek uzskatītas par absolūtām. Satversmes 116.pants paredz, ka šīs tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Kriminālprocesa likuma 244.panta 1.daļa nosaka, ka procesa virzītājs izvēlas tādu procesuālo piespiedu līdzekli, kas pēc iespējas mazāk aizskar personas pamattiesības un ir samērīgs. Lai gan ekstrādīcijas procedūrā par drošības līdzekli neņem procesa virzītājs, jo process ir uzsākts ārpus Latvijas, tomēr, ņemot vērā, ka apcietinājumu parastajā kriminālprocesā var piemērot tikai tad, ja procesu nevar nodrošināt ar mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, tad arī pie izdošanas vajadzētu piemērot drošības līdzekli, kas mazāk ierobežo personas tiesības. Piemēram, Lielbritānijā ir paredzēta arī drošības nauda, kā veids, kas aizstāj apcietinājumu.⁵⁷ Latvijas Kriminālprocesa likums paredz sekojošus drošības līdzekļus parastajam kriminālprocesam - dzīvesvietas maiņas paziņošana, pieteikšanās noteiktā laikā

⁵⁶ Judins.A: „Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā”, piejams-

http://www.sfl.lv/upload_file/2011%20gads/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprocesa.pdf

⁵⁷ Бессарабов В.Г., Волобуев В.П. „Процесс экстрадиции в Соединенном Королевстве и Российской Федерации”

policijas iestādē; aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai; noteiktas nodarbošanās aizliegums; aizliegums izbraukt no valsts; uzturēšanās noteiktā vietā; personiskais galvojums; drošības nauda; nodošana policijas uzraudzībā; mājas arests; apcietinājums.⁵⁸ Kriminālprocesa likums pieļauj iespēju piemērot, pēc aizturēšanas izdošanas nolūkā, ja netiek piemērots pagaidu vai izdošanas apcietinājums, kādu no šiem, parastajā kriminālprocesā piemērojamajiem drošības līdzekļiem.⁵⁹

2.3.1. Personas aizturēšana izdošanas nolūkā.

Ar aizturēšanu ir jāsaprot personas aizturēšanu līdz 72 stundām izdošanas nolūkā, ja prokuroram vai izmeklētājam ir pietiekams pamats uzskatīt, ka tā citas valsts teritorijā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru paredzēta izdošana, vai, ja ārvalsts izsludinājusi tās meklēšanu un iesniegusi pagaidu apcietināšanas vai izdošanas lūgumu. Atšķirībā no abiem pārējiem drošības līdzekļiem, kas paredzēti pie izdošanas, aizturēšana nenotiek pamatojoties uz ārvalsts lūgumu, bet gan, tikai uz izmeklētāja vai prokurora aizdomām par to, ka šī persona varētu būt citas valsts teritorijā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru paredzēta izdošana, vai, ja ārvalsts izsludinājusi tās meklēšanu un iesniegusi pagaidu apcietināšanas vai izdošanas lūgumu. Būtībā, šis ir vienīgais drošības līdzeklis pie ekstrādīcijas, kas tiek piemērots pirms ekstrādīcijas procesa uzsākšanas. Pēc aizturēšanas 24 stundu laikā tiek informēta Ģenerālprokuratūra, kas tālāk informē valsti, kura ir izsludinājusi personas meklēšanu. Jāsaka, ka aizturēšana, kā drošības līdzeklis, pie izdošanas ir sastopams arī citās valstīs, piemēram Krievijā. Tur tas, līdz brīdim, kad tiek saņemts lūgums no citas valsts par šīs konkrētās personas izdošanu, ir 48 stundas. Būtībā neviens lūgums, ko Latvijas Republika ir noslēgusi ar citu valsti neparedz šādu drošības līdzekli. Tas ir valsts iekšējais piespiedu līdzeklis, kas domāts gadījumiem, kad pastāv aizdomas, ka persona varētu būt izsludināta starptautiskajā meklēšanā.

2.3.2. Pagaidu apcietinājums

Ar pagaidu apcietinājumu jāsaprot personas brīvības atņemšana līdz 40 dienām. Pēc ārvalsts lūguma par pagaidu apcietinājumu, līdz izdošanas lūguma saņemšanai, izdodamai personai var šo pagaidu apcietinājumu piemērot. Šajā gadījumā neiet runa par izdošanas lūgumu, bet par ārvalsts lūgumu apcietināt konkrēto personu līdz ārvalsts sagatavos izdošanas lūgumu. Drošības līdzekļus, kas saistīti ar brīvības atņemšanu, var piemērot tiesa vai izmeklēšanas tiesnesis. Tāpēc rodas jautājums, vai pie izdošanas procedūras, kad tiek lemts par pagaidu apcietināšanas piemērošanu, nevarētu piemērot kādu mazāk ierobežojošu drošības

⁵⁸ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.243.panta 1.daļa

⁵⁹ Ibid 699.panta 5.daļa

līdzekli. Kā iepriekš tika noskaidrots, tad Kriminālprocess atļauj piemērot pēc aizturēšanas izdošanas nolūkā, ja nepiemēro nevienu no apcietinājumiem, citus drošības līdzekļus. Tomēr pagaidu apcietinājums tiek piemērots pēc ārvalsts lūguma kamēr tā sagatavo un noformē izdošanas lūgumu. Tātad, būtībā tiesnesis lemj par šā lūguma apmierināšanu, bet lēmumu ir pieņēmusi ārvalsts kompetentā iestāde, kas ir iesniegusi Latvijai izpildes lūgumu. Tomēr, kā autors iepriekš noskaidroja, tad lemjot par drošības līdzekļiem, ir jāpiemēro tāds, kas iespējami mazāk ierobežo personas tiesības. No Starptautisko tiesību viedokļa, šķēršļi piemērot cita veida drošības līdzekli pagaidu apcietināšanas vietā, nav. Eiropas padomes Konvencija par izdošanu neliek obligāti apcietināt personu. Tās 22.panta normā ir noteikts, ka „*Izņemot gadījumus, kad šajā Konvencijā ir noteikts citādi, izdošanas procedūru un pagaidu apcietināšanu regulē vienīgi lūguma Saņēmējas Puses likumdošanas akti*”⁶⁰. Tātad valstij ir rīcības brīvība attiecībā uz pagaidu apcietinājumu. Galvenais ir nodrošināt, lai persona nenozustu no redzesloka. Kriminālprocesa likums arī netieši norāda uz šādu iespēju. KPL 699.panta norma paredz, ka pēc aizturēšanas izdošanas nolūkā, ja nepiemēro nevienu citu no Starptautiskajā sadarbībā paredzēto drošības līdzekli, persona ir atbrīvojama vai arī tai var piemērot kādu citu drošības līdzekli.⁶¹ Ņemot vērā, ka šī panta norma piemin arī izdošanas apcietinājumu un pagaidu apcietinājumu, autors secina, ka ar jēdzienu „drošības līdzekļi” šajā normā ir domāti tādi drošības līdzekļi, kas paredzēti nacionālajā kriminālprocesā. Šo autora atziņu nostiprina fakts, ka, nu jau spēkā neesošajās Kriminālprocesa kodeksa normās par aizturēšanu izdošanas nolūkā ir dota skaidra norāde, ka, ja pēc 72 stundām netiek piemērots neviens no apcietinājuma veidiem, tad persona atbrīvojama vai tai piemērojams kāds no drošības līdzekļiem, kas paredzēts nacionālajā kriminālprocesā, izņemot apcietinājums.⁶² Ja apskata Eiropas Savienības pamatlēmumu par Eiropas apcietināšanas orderi, kas Latvijai ir saistošs pie nodošanas procedūras Eiropas Savienības dalībvalstīm, tā 12.pantā ir noteikts, ka: „*Ja personu apcietina, pamatojoties uz Eiropas apcietināšanas orderi, izpildes tiesu iestāde lemj par to, vai pieprasītajai personai ir jāpaliek apcietinājumā saskaņā ar izpildes dalībvalsts tiesībām. Personu var provizoriski atbrīvot ikvienā brīdī saskaņā ar izpildes dalībvalsts iekšējām tiesībām ar noteikumu, ka minētās dalībvalsts kompetentā iestāde veic visus pasākumus, ko tā uzskata par vajadzīgiem, lai novērstu personas bēgšanu*”.⁶³ No tā var

⁶⁰ Eiropas padomes konvencija par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 91/92 (806/807), 09.04.1997.-22.pants

⁶¹ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.- 699.pants.

⁶² Kriminālprocesa kodekss, Augstākā Padome, 01.04.1961.492.panta 5.daļa

⁶³ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]- 12.pants

secināt, ka, nosakot drošības līdzekļus, galvenais mērķis ir nodrošināt, lai persona neaizbēg. Tātad autors secina, ka pagaidu apcietinājumu būtu iespējams aizstāt ar kādu mazāk ierobežojošu drošības līdzekli un tam, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 244.panta 1.daļu, būtu jābūt prioritāram.

2.3.3.Izdošanas apcietinājums

Ar izdošanas apcietinājumu jāsaprot personas brīvības atņemšana izdošanas nolūkā līdz vienam gadam. Jāpiezīmē, ka tas nedrīkst pārsniegt ārvalstī piespriestā soda ilgumu. Šis drošības līdzeklis tiek piemērots pēc izdošanas lūguma saņemšanas. Apskatot starptautiskos dokumentus, kas Latvijai ir saistoši, autors secina, ka nevienā no tiem nav nekā teikts par izdošanas apcietinājumu. Tātad jāsecina, ka šis institūts ir pieskaitāms pie procedūras, lai nodrošinātu izdošanu. Būtībā, lemjot par šā drošības līdzekļa piemērošanu, izmeklēšanas tiesnesim jāvadās pēc tāda paša principa, kāds tika norādīts pie pagaidu apcietinājuma. Tas ir - ja iespējams piemērot tādu, kas mazāk aizskar personas tiesības.

Lēmumi par pagaidu apcietinājumu un izdošanas apcietinājumu nav pārsūdzami. Tas rada tādu dīvainu situāciju. Šāda situācija rada aizdomas, ka tiek pārkāpts Kriminālprocesa likuma 8.pants, kas paredz vienlīdzības principu. Autora viedoklis sakrīt ar Ilonas Bulgākovas viedokli, kura savā rakstā arī norāda uz šīs situācijas neatbilstību Kriminālprocesa likuma 8.pantam: „Tātad Kriminālprocesa likuma 8. pants noteic, ka minētais likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītajām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās un citiem apstākļiem. Gan aizdomās turētajam, gan apsūdzētajam Kriminālprocesa likums paredz tiesības uz lēmuma par apcietinājuma (visbargākā drošības līdzekļa) pārsūdzību, bet izdodamajai personai tiesību pārsūdzēt lēmumu par apcietinājumu 66. nodaļas normas neparedz.”⁶⁴ Tātad vienlīdzības princips savā pamatbūtībā paredz, ka personas, kuras atrodas vienādās situācijās, saņem vienādu izturēšanos, bet dažādās situācijās dažādu.⁶⁵ Tātad, ja personām tiek piemērots apcietinājums, tad, ja vienai personai ir iespējams to pārsūdzēt, tad šādas tiesības būtu jāparedz arī citai personai. Var jau diskutēt, ka personai ir cits procesuālais statuss, vismaz Latvijas kriminālprocesa ietvaros, bet Kriminālprocesa likuma 8.panta norma paredz, bez izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju, dzimuma, izglītības, valodas, dzīvesvietas, arī citus apstākļus, kurus nevar izmantot, lai atšķirīgi attiektos, šajā gadījumā personas procesuālais

⁶⁴ . I.Bulgakova, J. Ievītis: „Personas izdošana ārvalstij Kriminālprocesa likuma kontekstā” Autors:, Datums: 20.08.2013 Izdevums: Jurista Vārds

⁶⁵ Autoru kolektīvs: „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis,-94.lpp.

statuss. Šajā gadījumā personas De'facto atrodas vienādos apstākļos - tās ir apcietinātas. Turklāt Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.panta 4.daļa paredz, ka, jebkura persona, kurai aresta vai aizturēšanas ceļā atņemta brīvība, var ierosināt procesu, kurā tiesa nekavējoties nosaka viņa aizturēšanas likumīgumu un nolemj viņu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi likumīga.⁶⁶

Autoraprāt ir arī nesamērīgi, ka nozīmējot izdošanas apcietinājumu, personu ir iespējams noturēt apcietinājumā uz veselu gadu, ņemot vērā, ka personai ir piešķirts izdodamās personas statuss, bet lietas apstākļi pēc būtības netiek vērtēti. Kā iepriekš tika noskaidrots, tad lemjot par izdošanu, ne prokurors, ne tiesa nevērtē lietas faktiskos apstākļus, bet tikai, vai atbilst visas formalitātes un pārliecinās, vai tiks ievērotas izdodamās personas tiesības. Ja kriminālprocesā, kas notiek Latvijas teritorijā, lemjot par drošības līdzekļu piemērošanu, tiek vērtēts noziedzīga nodarījuma raksturs un kaitīgums, aizdomās turētā vai apsūdzētā personība, viņa ģimenes stāvoklis, veselība un citi apstākļi, tad, izdošanas gadījumā, drošības līdzekļu piemērošanas izvērtēšana notiek vairāk formāli.

2.4. Izdodamās personas tiesības

Izdošanas procedūrai ir vairāki nosacījumi, kas saistīti arī ar izdodamās personas tiesībām. Kā jau iepriekš tika noskaidrots, tad valsts nedrīkst izdot personu valstij, kura neievērotu šīs personas tiesības. Šādos gadījumos valsts skaitītos līdzatbildīga pārkāpumos. Neskaitot cilvēka pamattiesības, ko garantē Satversme, kā arī dažādas starptautiski uzņemtas saistības, kas attiecas uz cilvēka pamattiesībām, izdodamajai personai Kriminālprocesa likuma 698.panta 2.daļa skaidri definē kādas tās ir:

- 1) zināt, kas un par ko lūdz tās izdošanu;
- 2) izdošanas procesā lietot tai saprotamu valodu;
- 3) sniegt paskaidrojumus sakarā ar izdošanu un piekrist vai nepiekrist izdošanai;
- 4) pieteikt lūgumus, arī lūgumus par vienkāršoto izdošanu;
- 5) iepazīties ar visiem pārbaudes materiāliem;
- 6) uzaicināt advokātu juridiskās palīdzības saņemšanai un tikties ar advokātu sarunas konfidencialitāti nodrošinošos apstākļos;
- 7) saņemt attiecīgajā tiesas apgabalā praktizējošo advokātu sarakstu, kā arī bez maksas izmantot telefonu advokāta uzaicināšanai;
- 8) pieprasīt, lai par aizturēšanu paziņo viņa tuviniekam, mācību iestādei vai darba devējam.

⁶⁶ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, "Latvijas Vēstnesis", 143/144 (858/859), 13.06.1997.

Šīs tiesības ir pamattiesības visām izdodamajām personām neatkarīgi no izdošanas pamata vai izdošanas lūgumu iesniegušās valsts starptautiskajiem līgumiem, kas noslēgti ar Latvijas Republiku. Tomēr tās nav vienīgās tiesības, ko paredz Kriminālprocesa likums. Izdošanas procedūrā ir paredzēta vienkāršota izdošana, kā šajā darbā jau tika noskaidrots, tad vienkāršotā izdošanas procedūra ir pieļaujama pie diviem nosacījumiem: 1) saņemta izdodamās personas rakstveida piekrišana tās izdošanai vienkāršotā kārtībā; 2) izdodamā persona nav Latvijas pilsonis. Tas nozīmē, ka persona, kura nav Latvijas pilsonis, var piekrist vienkāršotai izdošanas procedūrai. Lai gan 698.pants paredz izdodamajai personai tiesības pieteikt lūgumu par izdošanu vienkāršotajā kārtībā, prokurors šo lūgumu var apmierināt tikai personām, kas nav Latvijas pilsoņi. Būtībā personai, kas nav Latvijas pilsonis, ir tiesības uz vienkāršoto procedūru, lai process virzītos uz priekšu ātrāk. Sākumā varētu likties, ka šādā veidā pilsoņi tiek ierobežoti vairāk nekā citas personas, bet tā nav. Ja skatās no Kriminālprocesa likuma, tad pilsoņa izdošana vispār nav pieļaujama. Savukārt, slēdzot starptautiskos līgumus, kuros ir paredzēta arī pilsoņa izdošana, var pielīgt arī šādu tiesību. Pie vienkāršotās izdošanas personai parādās jauna tiesība: „Izdodamai personai ir tiesības atteikties no tiesībām tikt sauktai pie kriminālatbildības un tiesātai tikai par tiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem tā tiek izdota.” Personu, pēc tās izdošanas lūguma, iesniedzējvalsts var tiesāt tikai par tiem noziegumiem, par kuriem tā ir bijusi izdota, ja vien izdevējvalsts nav devusi savu piekrišanu.⁶⁷ Pie vienkāršotās izdošanas, kas iespējama tikai ar izdodamās personas piekrišanu, no Kriminālprocesa likuma 713.panta 11.daļas izriet, ka personai, kas piekrīt savai izdošanai un izdošana notiek vienkāršotā kārtībā, valsts garantē, ka tā tiks saukta pie kriminālatbildības un tiesāta tikai par tiem noziegumiem, par kuriem ir notikusi izdošana, vienkārši nedodot atļauju personu tiesāt par citiem nodarījumiem.

Kriminālprocesa likums paredz arī tiesības pārsūdzēt prokurora lēmumu par izdošanas pieļaujamību, ja procedūra notikusi parastajā kārtībā vai speciālajā kārtībā, kas paredzēta izdošanai Eiropas Savienības dalībvalstij. Persona, ja tā nepiekrīt izdošanai Eiropas Savienības dalībvalstij, kā arī, ja izdošana notiek parastajā kārtībā, var prokurora lēmumu pārsūdzēt Augstākajā tiesā 10 dienu laikā no tā saņemšanas.⁶⁸ Tiesas lēmumi nav pārsūdzami. Tas rada bažas par to, ka tiek ierobežotas Satversmes 92.pantā garantētās personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tomēr Satversmes tiesas 2013.gada 31.maija lēmumā par atteikšanos ierosināt lietu, pēc pieteikumiem nr. 72/2013, nr.73/2013 un nr.74/2013, kurus bija iesniedzis Deniss Čalovskis, lēma „Satversmes tiesa savos nolēmumos jau daudzkārt ir norādījusi, ka nedz Satversme, nedz

⁶⁷ Eiropas padomes konvencija par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 91/92 (806/807), 09.04.1997. -14.pant 1.daļa

⁶⁸ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-720.panta 2.daļa

starptautiskie tiesību akti neparedz personas tiesības uz lietas izskatīšanu pēc būtības vairākās tiesu instancēs. Likumdevējam ir plašas tiesības noteikt gan to, kuras lietas var tikt skatītas vairākās tiesu instancēs, gan arī šo lietu izskatīšanas procesuālo kārtību”.⁶⁹ Šajā sakarā autora personīgais viedoklis ir tāds, ka pieeja taisnīgai tiesai netiek ierobežota, jo Augstākā tiesa neskata lietu pēc būtības. Izdošanas procedūra ir daļa no citā valstī uzsākta kriminālprocesa. Augstākā tiesa, šajā gadījumā, ir kā drošības garantants, ka personu neizdos gadījumos, kad izdošana būs nepieļaujama. Valstij, protams, ir jāgādā, lai persona netiktu izdota valstij, kur tai nebūtu pieejas taisnīgai tiesai, tādā veidā arī tiek nodrošinātas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Turklāt, ja lietu skatītu visās trijās instancēs, tas nepamatoti paildzinātu, jau tā garo, izdošanas procesu.

Pie izdošanas Eiropas Savienības dalībvalstij, ja persona, attiecībā uz kuru ir izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis tās kriminālvajāšanai, ir izpildes dalībvalsts pilsonis vai rezidents, tad nodošanu var pakļaut nosacījumam, ka personu, pēc tās nopratināšanas, nogādā atpakaļ izpildes dalībvalstī, lai izciestu brīvības atņemšanas sodu vai piespiedu līdzekli, kas tai piespriests izsniegšanas dalībvalstī.⁷⁰ Tāpat personai ir tiesības atteikties no šīm garantijām un sodu izciest valstī, kas ir izdevusi Eiropas apcietinājuma orderi.⁷¹ Jāteic, ka līdzīgas tiesības izdodamajai personai ir dotas arī Latvija Republikas valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgumā par izdošanu. „Persona, kas ir lūguma saņēmēja valsts pilsonis, var lūgt atļaut izciest sodu, ko piesprieda lūguma iesniedzēja valsts, lūguma saņēmēja valstī. Lūguma iesniedzēja valsts veic visus nepieciešamos pasākumus, lai izpildītu šādu lūgumu saskaņā ar abās Pusēs spēkā esošo līgumu par notiesāto personu nodošanu.”⁷² Kā redzams, tad arī divpusējie līgumi var piešķirt papildus tiesības pie izdošanas.

Pēc autora domām izdodamās personas tiesības var iedalīt sekojoši:

- 1) Vispārējās tiesības – tādas, kuras ir visām personām, pret kurām ir uzsākta izdošanas procedūra (KPL 698.pants).
- 2) Tādas tiesības, kuras tiek piešķirtas ar vienkāršotu izdošanas kārtību.
- 3) Tiesības, kas tiek paredzētas valstu divpusējos līgumos.

⁶⁹ Satversmes Tiesas Lēmums

Par atteikšanos ierosināt lietu, pieejams- Jurista Vārds 13.08.2013./Nr.33(784)- 14.lpp.

⁷⁰ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm-5.panta 3.daļa, pieejams- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

⁷¹ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-715.panta 3.daļa.

⁷² Latvijas Republikas Valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 93 (3669), 12.06.2007. - 3.pants

3. Izdošanas īpatnības ES dalībvalstij

Kā iepriekšējās nodaļās autors secināja, tad ES dalībvalstu starpā jēdziens „izdošana” tika aizstāts ar jēdzienu „nodošana”, tomēr tā nav vienīgā izmaiņa, kas parādījās sakarā ar pamatlēmuma par Eiropas Savienības aresta orderi. Šajā nodaļā autors pievērsīsies šiem jaunievedumiem un apskatīs citu valstu pieredzi sakarā ar pamatlēmuma ieviešanu.

3.1. Būtiskākās izmaiņas pie izdošanas ES dalībvalstīm

Līdzās izdošanai parastajā kārtībā un izdošanai vienkāršotā kārtībā Kriminālprocesa likumā ir atrodamas speciālas normas, kas regulē izdošanu/nodošanu Eiropas savienības dalībvalstīm. Speciālā izdošanas kārtības pamatā ir Eiropas Savienības Padomes pamatlēmums par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm (turpmāk - pamatlēmums). Līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, tai parādījās virkne jaunu pienākumu un tiesību. Tas attiecas arī uz sadarbību krimināllietās. Būtībā izdošanas kārtība starp Eiropas Savienības dalībvalstīm tiek organizēta saskaņā ar iepriekšminēto pamatlēmumu. Lai gan pamatlēmumā šī tiek nosaukta par „nodošanu” nevis „izdošanu”, Latvijas likumdevējs, ietverot pamatlēmuma normas Latvijas Kriminālprocesa likumā, ir izvēlējis atstāt šo institūtu kā „izdošanu”. Pamatlēmums ieviesa būtiskas korekcijas attiecībā uz personu izdošanu, patiesībā tik būtiskas, ka Latvija tādēļ veica grozījumus Satversmē.⁷³ Pirms iestāšanās Eiropas Savienībā, Satversmes 98.panta trešais teikums noteica skaidru aizliegumu valstij izdot savus pilsoņus- „Latvijas pilsoni nevar izdot ārvalstīm”.⁷⁴ Tā kā pamatlēmums paredzēja arī pilsoņu izdošanu kriminālvajāšanai un tiesāšanai, tas apstākļi varēja radīt liekas problēmas. Tieslietu ministrijā gan bija diskusijas- vai šī Satversmes norma ir jāmaina, jo pamatlēmumā ir lietots termins „nodošana” nevis „izdošana” un pamatlēmuma 5.panta 3.daļā bija paredzēts, ka, ja persona, attiecībā uz kuru ir izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis tās kriminālvajāšanai, ir izpildes dalībvalsts pilsonis vai rezidents, tad nodošanu var pakļaut nosacījumam, ka personu, pēc tās nopratināšanas, nogādā atpakaļ izpildes dalībvalstī, lai izciestu brīvības atņemšanas sodu vai piespiedu līdzekli, kas tai piespriests izsniegšanas dalībvalstī.⁷⁵ Šajā gadījumā tika izlemts, ka šo abu

⁷³ Autoru kolektīvs: „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis,-304.lpp

⁷⁴ Latvijas Republikas Satversme, "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993.,05.06.2003.-20.10.2004. (Vēsturiskā redakcija)

⁷⁵ Autoru kolektīvs: „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis -304.lpp

jēdzienu saturs būtiski neatšķiras⁷⁶, tāpēc tika lemts par labu grozījumiem Satversmes 98.pantā.

Nozīmīgākās izmaiņas izdošanas procedūrā, ko paredz šis pamatlēmums, ir ietverts Kriminālprocesa likumā, tomēr šīs izmaiņas attiecas tikai uz izdošanu Eiropas Savienības dalībvalstīm. Viena no nozīmīgākajām izmaiņām ir izdošanas pieprasījuma pamats. Personu, kura atrodas Latvijas teritorijā, var izdot kriminālvajāšanas uzsākšanai un veikšanai, tiesāšanai vai sprieduma izpildei Eiropas Savienības dalībvalstij, ja attiecībā uz šo personu ārvalstī pieņemts Eiropas apcietinājuma lēmums un ir šā likuma 696.pantā minētais izdošanas pamats.⁷⁷ Ar lēmumu ir jāsaprot Eiropas apcietināšanas orderis, ko izdevusi dalībvalsts tiesa. Pamatlēmumā apcietinājuma orderis tiek definēts 1.panta 1.daļā: „*Eiropas apcietināšanas orderis ir tiesas nolēmums, ko izsniedz dalībvalsts, lai cita dalībvalsts apcietinātu un nodotu pieprasīto personu kriminālvajāšanas veikšanai vai, lai izpildītu brīvības atņemšanas sodu, vai arī lai piemērotu ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli.*”⁷⁸

3.1.1. Abpusējās sodīšanas principa atcelšana

Nākošā būtiskā īpatnība ir tāda, ka uz atsevišķiem noziegumiem nav abpusējās sodāmības principa. Tas nozīmē, ka Latvijas Ģenerālprokuratūra neveic pārbaudi par to, vai konkrētais nodarījums skaitās noziedzīgs arī Latvijā. Pastāv tikai nosacījums, ka valstī, kas izdevusi apcietināšanas orderi, šim konkrētajam noziedzīgajam nodarījumam jābūt sodāmam ar brīvības atņemšanu, kur maksimālā robeža ir trīs gadi. Ja papēta tuvāk šos noziedzīgos nodarījumus, var redzēt, ka tie ir vispārēji, tādi, kuri tiek uzskatīti par noziegumiem lielākajā daļā tiesisku valstu. Tie ir:

- dalība noziedzīgā organizācijā,
- terorisms,
- cilvēku tirdzniecība,
- bērnu seksuāla izmantošana un bērnu pornogrāfija,
- narkotisku un psihotropu vielu nelikumīga tirdzniecība,
- ieroču, munīcijas un sprāgstvielu nelikumīga tirdzniecība,
- korupcija,

⁷⁶ Autoru kolektīvs: „Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”. Latvijas Vēstnesis, 304.lpp

⁷⁷ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.

⁷⁸ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- 1.panta 1.daļa, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

- krāpšana, ieskaitot krāpšanu, kas apdraud Eiropas Kopienas finanšu intereses 1995. gada 26. jūlija Konvencijas par Eiropas Kopienas finanšu interešu aizsardzību nozīmē,
- noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšana,
- naudas, tostarp eiro, viltošana,
- datornoziegumi,
- noziegumi pret vidi, tostarp apdraudētu dzīvnieku un augu sugu un šķirņu nelikumīga tirdzniecība,
- palīdzība nelikumīgi iebraukt un uzturēties,
- slepkavība, smagi miesas bojājumi,
- cilvēku orgānu un audu nelikumīga tirdzniecība,
- personas nolaupīšana, nelikumīga brīvības atņemšana un ķīlnieku sagrābšana,
- rasisms un ksenofobija,- organizēta vai bruņota laupīšana,
- kultūras preču, tostarp mākslas darbu un senlietu, nelikumīga tirdzniecība,
- krāpšana,- rekets un izspiešana,- izstrādājumu viltošana un pirātisms,
- administratīvu dokumentu viltošana un tirdzniecība,
- maksāšanas līdzekļu viltošana,- hormonu un citu augšanas veicinātāju nelikumīga tirdzniecība,
- kodolmateriālu vai radioaktīvu materiālu nelikumīga tirdzniecība,
- zagtu transportlīdzekļu tirdzniecība,
- izvarošana,
- dedzināšana,
- noziegumi, kuri ir Starptautiskās Krimināltiesas jurisdikcijā,
- kuģa vai gaisa kuģa sagrābšana,
- sabotāža.⁷⁹

Kā redzams, tad šie uzskaitītie noziegumi ir tādi, kas būs noziedzīgi gandrīz visur. Pie izdošanas prokurors nevērtē noziedzīgā nozieguma sastāvu. Tas, kas tiek vērtēts, ir valsts, kas izdevusi apcietinājuma lēmumu, krimināllikumā ietvertās sankcijas par konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Pēc Latvijas Krimināllikuma, noziegums ar šādu sankciju skaitās mazāk smags noziegums.⁸⁰ Jo, kā ir norādīts Latvijas Kriminālprocesa likumā un Eiropas Savienības pamatlēmumā, tad soda sankcijas maksimālajai robežai par šādu noziegumu būtu jābūt trim

⁷⁹ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- 2.panta 2.daļa, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

⁸⁰ Krimināllikums, "Latvijas Vēstnesis", 199/200 (1260/1261), 08.07.1998- 7.panta 3.daļa

gadiem. Attiecībā uz pārējiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kas nav minēti pamatlēmuma 2.panta 2.daļā, abpusējās sodāmības princips saglabājas.

3.1.2.Termiņi

Būtiska īpatnība pie šāda veida izdošanas ir stingri termiņi, kas jāievēro dalībvalstij. Valstij, kur persona ir aizturēta, uz valsti, kur izdots Eiropas apcietināšanas orderis, jānosūta ne vēlāk kā 90 dienu laikā pēc aizturēšanas. Ja persona piekrīt savai nodošanai, lēmums jāpieņem 10 dienu laikā.⁸¹ Kā saprotams, lai gan izdošana starp Eiropas Savienības dalībvalstīm notiek vienkāršotā kārtībā, tad pie šāda veida procedūras nav vajadzīga izdodamās personas piekrišana. Ja persona nepiekrīt izdošanai, bet prokurors ir lēmis par tās izdošanas pieļaujamību, tad, tāpat kā pie parastās kārtības, izdodamajai personai ir tiesības pārsūdzēt šo prokurora lēmumu 10 dienu laikā no lēmuma saņemšanas dienas.⁸²

3.1.3.Pilsonība un domicils

Visbūtiskākā īpatnība, kas ir parādījusies ar pamatlēmuma stāšanos spēkā, ir valstspiederīgo izdošana. Jau izsenis valstīm ir bijušas tiesības savus pilsoņus neizdot. Valstis to arī parasti ir izmantojušas, tai skaitā arī Latvija. Līdz 2005.gadam Latvijas pilsoņa izdošana ārvalstīm bija nepieļaujama, tomēr attiecībā uz pilsoņiem pamatlēmums paredz tiesības sodu izciest mītnes valstī: „Ja persona, attiecībā uz kuru ir izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis tās kriminālvajāšanai, ir izpildes dalībvalsts pilsonis vai rezidents, tad nodošanu var pakļaut nosacījumam, ka personu, pēc tās nopratināšanas, nogādā atpakaļ izpildes dalībvalstī, lai tur tā izciestu brīvības atņemšanas sodu vai piespiedu līdzekli, kas tai piespriests izsniegšanas dalībvalstī.”⁸³ Latvijas Kriminālprocesa likuma norma paredz, ka personai ir arī tiesības atteikties no tiesībām sodu izciest mītnes valstī.⁸⁴ Tomēr, ja izdošana tiek prasīta sakarā ar piespriedu soda izciešanu, tad Latvijas likumdevējs ir saglabājis to kā izdošanas nepieļaujamību. Tāpat Latvijas Kriminālprocesa likums neparedz nekādu īpašu attieksmi pret rezidentiem. Nosacījumu par nododamās personas atgriešanu soda izciešanai Latvija ir attiecinājusi tikai uz saviem pilsoņiem. Valstīm ir tiesības izvirzīt pilsoņa izdošanas nosacījumus, kādus tai ir paredzējis pamatlēmums. Tā kā pamatlēmums nav tieši piemērojams, tad tā normas ir jāiestrādā nacionālajos normatīvajos aktos. Katrai valstij ir pašai tiesības izvēlēties cik tālu tā izmantos rīcības brīvību, ko tai dod pamatlēmums. Piemēram

⁸¹ Par aresta orderi, peejams-https://e-justice.europa.eu/content_european_arrest_warrant-90-lv.do [Skatīts 2014.04.19]

⁸² Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-720.pants

⁸³ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- 5.panta 3.daļa, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

⁸⁴ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.-715.panta 3.daļa

Vācija ir izvirzījusi noteikumus, sakarā ar savu pilsoņu izdošanu Eiropas Savienības dalībvalstij, soda izciešanai, kas saistīts ar brīvības atņemšanu. Vācija ir izvēlējusies, ka tādā gadījumā izdošana ir pieļaujama tikai ar izdodamās personas akceptu. Ja izdodamā persona nepiekrīt, tad orderi izdevusī valsts var lūgt, lai Vācija pati piemēro izdodamajai personai sodu.⁸⁵ Attiecībā uz personas izdošanu saukšanai pie kriminālatbildības, Vācija ir izvirzījusi nosacījumus, kad pilsoņu izdošana ir pieļaujama un, kad nav. Attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalstī piespriedē soda izpildei, Latvijā pilsoņa izdošana, atšķirībā no Vācijas, ir iestrādāta Kriminālprocesa likumā, kā nepieļaujama ne pie kādiem nosacījumiem.

Interesants ir rezidenta jēdziens. Pamatlēmumā nav nodefinēts, kas ir rezidents. Valstij pašai ir tiesības noteikt, ko uzskatīt par tās rezidentu. Eiropas Savienības tiesa prejudiciālajā nolēmumā lietā C-66/08 par Sīmona Kozlovskā (Szymon Kozłowski) apcietināšanas orderi, noteica divus kritērijus kas jāievēro, lai personu varētu uzskatīt par rezidentu, tie ir: ja persona tajā faktiski dzīvo, un, ja tā tajā “paliek”.⁸⁶ Ar jēdzienu „paliek” jāsaprot ka, uzturoties noteiktu laiku šajā dalībvalstī, tai ir radušās līdzīgas pakāpes saikne ar šo valsti, kāda ir rezidentam.⁸⁷

3.1.4.Procedūra piemērojot Eiropas aresta orderi Latvijā

Izpētot Kriminālprocesa likumu, autors secina, ka personas izdošana Eiropas Savienības dalībvalstij pēc Eiropas apcietinājuma lēmuma izdošanas notiek sekojošos posmos:

1) Ģenerālprokuratūra, saņēmusi Eiropas apcietinājuma lēmumu, organizē tā pārbaudi. Pārbaude jāpabeidz 10 dienu laikā no Eiropas apcietināšanas ordera saņemšanas dienas, ja persona piekrīt savai izdošanai. Personas nepiekrīšanas gadījumā, pārbaude jābeidz 20 dienu laikā no Eiropas apcietinājuma ordera saņemšanas dienas.

2) Prokurors iepazīstina izdodamo personu ar izdošanas lūgumu 48 stundu laikā no tā saņemšanas brīža un dod attiecīgajai personai iespēju sniegt paskaidrojumus.

3) Prokurors, izvērtējot personas izdošanas pamatu un pieļaujamību, pieņem motivētu lēmumu par personas izdošanas pieļaujamību vai atteikšanos izdot personu.

4) Fakultatīvajā posmā, ja persona nav piekritusi savai izdošanai, tā var Ģenerālprokuratūras lēmumu pārsūdzēt 10 dienu laikā. Pārsūdzēšana ir izslēgta, ja persona ir

⁸⁵ „The future of mutual recognition in criminal matters in the European Union” . Edited by Gisele Vernimmen-Van Tiggelen, Laura Surano and Anne Weyembergh. Editions de L'Université de Bruxelles Brussel, 2009. - 129.lpp

⁸⁶) Prejudiciāls nolēmums lietā C-66/08, Tiesvedība par Szymon Kozłowski Eiropas apcietināšanas ordera izpild, pieejams- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0066> [skatīts 2014.05.13]

⁸⁷ Turpat

devusi savu piekrišanu izdošanai. Tiesai sūdzība jāizskata un jānosūta atpakaļ Ģenerālprokuratūrai 20 dienu laikā no brīža, kad to saņēmusi.

5) Spēkā stājušos tiesas lēmumu par izdošanu, Ģenerālprokuratūra nošūta Iekšlietu ministrijai izpildei.

6) Lēmumu par personas izdošanu izpilda Iekšlietu ministrija.

7) Ja pieņemts lēmums par personas neizdošanu, Ģenerālprokuratūra par to informē dalībvalsts kompetento tiesu varas institūciju.

Kā redzams, tad šajā procesā izpaliek Ministru kabineta lēmums, tāpēc par vēl vienu būtisku īpatnību pie šīs izdošanas procedūras varētu minēt politisko neitralitāti. Lēmums tiek pieņemts pamatojoties, tikai un vienīgi, uz normatīvajiem aktiem.

3.1.5. Eiropas aresta orderis.

Atšķirībā no izdošanas parastajā kārtībā, izdošana Eiropas Savienības dalībvalstij pamatā notiek pamatojoties uz savstarpējās atzīšanas principu. Savstarpējās atzīšanas princips nozīmē to, ka dalībvalstis atzīst viena otras kompetentas iestādes izdotus lēmumus.⁸⁸ Šā principa pielietošana krimināltiesībās bija kas jauns. Līdz šim Eiropas Savienības telpā savstarpējās atzīšanas princips tika pielietots tikai privāttiesībās.⁸⁹ Tā tradicionālā nozīme līdz šim bija „nodrošināt, ka neraugoties uz dažādu Eiropas Savienībā piemērotu valstu noteikumu tehniskajām atšķirībām, galamērķa dalībvalsts nedrīkst liegt tirgot to teritorijā ražojumus uz kuriem neattiecas ES saskaņošana un, kurus likumīgi tirgo citā dalībvalstī, pat tad, ja tie ir ražoti saskaņā ar tādām tehniskajām un kvalitātes prasībām, kas atšķiras no prasībām, kurām jāatbilst vietējiem ražojumiem”.⁹⁰ Kriminālprocesuālajā sadarbībā šis princips izpaužas pamatojoties uz trim pamatlēmumiem: 1) jau iepriekš pieminēto 2002.gada 13.jūnija pamatlēmumu par Eiropas apcietināšanas orderi, 2) 2003.gada 22.jūlija pamatlēmumu 2003/584/TI par to, kā ES izpilda īpašuma vai pierādījuma iesaldēšanas rīkojumus, 3) 2005.gada pamatlēmumu 2005/214/TI par savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu attiecībā uz finansiālajām sankcijām.⁹¹ Šā darba ietvaros, autors vairāk pievērsīsies savstarpējās atzīšanas principa pielietošanai attiecībā uz Eiropas aresta orderi. Tā kā pamatlēmums nav tieši piemērojams, bet ir ieviešams valstu normatīvajos aktos, tad Eiropas Savienības dalībvalstīm bija jātiek galā ar dažādiem uzdevumiem, lai saskaņotu savu tiesību

⁸⁸ Pamatlēmums 1.panta 2.daļa

⁸⁹ The future of mutual recognition in criminal matters in the European Union – 19.lpp.

⁹⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/files/goods/docs/art34-36/new_guide_lv.pdf

Rokasgrāmata par to Līguma noteikumu piemērošanu, kas reglamentē preču brīvu apriti 15.lpp

⁹¹ K.Strada-Rozenberga Savstarpējās atzīšanas princips starptautiskajā kriminālprocesuālajā- teorija un prakse. Grām. Kriminālprocess raksti, Rīga, Latvijas Vēstnesis, 815.lpp

sistēmu, lai pamatlēmums darbotos. Kā jau iepriekš tika minēts, tad šā principa ieviešanai, sakarā ar pamatlēmumu par Eiropas aresta orderi, Latvijā tika veiktas izmaiņas Latvijas Satversmē, sakarā ar pilsoņa izdošanas aizliegumu. Arī citās dalībvalstīs pacēlās jautājums par savas valstspiederīgo izdošanu. Kad Vācijas likumdevējs pieņēma likumu par Eiropas aresta orderi, kas atļāva Vācijai izdot savu pilsoni ar nosacījumiem, ka valsts, kas izdevusi orderi Vācijas pilsoni atgriezīs Vācijā soda izciešanai, Vācijas konstitucionālā tiesa nāca pie slēdziena, ka ar šo likumu ir pārkāpts Vācijas Konstitucionālās tiesas pamatlikums, kas paredzēja pilsoņa tiesības tikt neizdotam.⁹² Vācijas konstitucionālā tiesa vēlāk lēma, ka Eiropas aresta ordera likums nepietiekami nodrošina Vācijas pilsoņu tiesības un izvirzīja nosacījumus, pēc kuriem pilsoņu izdošana būtu pieļaujama vai nepieļaujama. Vācijas pilsoņu izdošana nav pieļaujama, ja noziedzīgajam nodarījumam ir zīmīga ietekme, tas ir, ja lielākā daļa no darbībām un noziedzīgā nodarījuma sekām ir Vācijas teritorijā.⁹³ Savukārt izdošana Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieļaujama, ja noziedzīgajam nodarījumam ir nozīmīgs sakars ar valsti, kas pieprasa personas izdošanu, tas ir 1) ja noziedzīgs nodarījums pilnībā vai tā būtiskās sastāvdaļas ir pastrādātas valstī, kas pieprasa personas izdošanu, 2) ja noziedzīgajam nodarījumam ir pārrobežas elements un, ja tas ir pietiekoši smags.⁹⁴

3.1.6. Eiropas aresta orderis un cilvēktiesību garantēšana

Eiropas Savienības dalībvalsts atzīst un izpilda aresta orderi, tai nav tiesības atteikties izpildīt orderi, ja vien nav konstatēti kādi apstākļi, kas valstīm ļauj atteikties izpildīt šo orderi. Šie apstākļi ir uzskaitīti pamatlēmuma 4.pantā:

1. „Ja vienā no gadījumiem, kas minēti 2. panta 4. punktā, darbību, kas ir Eiropas apcietināšanas ordera pamatā, neuzskata par noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar izpildes dalībvalsts tiesībām; tomēr attiecībā uz nodokļiem un nodevām, muitas nodokļiem un maiņas nodevām Eiropas apcietināšanas ordera izpildi nevar atteikt, pamatojoties uz to, ka izpildes dalībvalsts normatīvajos aktos nav noteikti tāda paša veida nodokļi vai nodevas vai arī tajos nav tāda paša nodokļu, nodevu, muitas nodokļu vai maiņas nodevu regulējuma kā izsniegšanas dalībvalsts normatīvajos aktos;”⁹⁵ Tātad dalībvalstīm ir tiesības neizdot personu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas, saskaņā ar nacionālo tiesību normu, nav uzskatāmi par

⁹² „The future of mutual recognition in criminal matters in the European Union” . Edited by Gisele Vernimmen-Van Tiggelen, Laura Surano and Anne Weyembergh. Editions de L’Université de Bruxelles Brussel, 2009. - 128.lpp

⁹³ Ibid 128.lpp

⁹⁴ Ibid 129.lpp.

⁹⁵ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm -4.pants, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

noziedzīgiem, kā arī nav uzskaitīti pamatlēmumā kā noziedzīgi nodarījumi, par kuriem nav jābūt abpusējai sodāmībai.

2. „Ja izpildes dalībvalstī veic personas, par kuru ir izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis, kriminālvajāšanu par to pašu darbību, kas ir Eiropas apcietināšanas ordera pamatā;

3. Ja izpildes dalībvalsts tiesu iestādes ir nolēmušas vai nu neveikt kriminālvajāšanu attiecībā uz nodarījumu, kas ir Eiropas apcietināšanas ordera pamatā, vai procesu apturēt vai ja dalībvalstī attiecībā uz pieprasīto personu par tām pašām darbībām ir pieņemts galīgs spriedums, kas liedz procesu turpināt;

4. Ja ir iestājies noilgums saukšanai pie kriminālatbildības vai sodīšanai saskaņā ar izpildes dalībvalsts tiesībām un uz darbībām attiecas šīs dalībvalsts jurisdikcija saskaņā ar tās krimināllikumu;

5. Ja izpildes tiesas iestāde ir informēta par to, ka trešajā valstī par pieprasīto personu pieņemts galīgs spriedums attiecībā uz tām pašām darbībām, ar nosacījumu, ka, ja ir piespriests sods, tad tas ir izciests vai to pašlaik izcieš, vai to vairs nevar izpildīt saskaņā ar notiesāšanas valsts tiesībām;

6. Ja Eiropas apcietināšanas orderis ir izsniegts brīvības atņemšanas soda vai ar brīvības atņemšanu saistīta drošības līdzekļa izpildei, ja pieprasītā persona paliek izpildes dalībvalstī, ir izpildes dalībvalsts pilsonis vai rezidents un šī valsts apņemas izpildīt spriedumu vai piespiedu līdzekli saskaņā ar tās tiesību aktiem;

7. Ja Eiropas apcietināšanas orderis attiecas uz nodarījumiem:

a) kurus saskaņā ar izpildes dalībvalsts tiesībām uzskata par pilnīgi vai daļēji veiktiem izpildes dalībvalsts teritorijā vai vietā, ko par tādu uzskata;

b) kuri veikti ārpus izsniegšanas dalībvalsts teritorijas un izpildes dalībvalsts tiesības neļauj veikt kriminālvajāšanu par tādiem pašiem nodarījumiem, ja tie veikti ārpus tās teritorijas.”⁹⁶

Šo punktu iekļaušana nacionālajās normās ir valsts tiesības nevis pienākums. Latvijas likumdevējs ir izdalījis gadījumus, kad personas izdošana ir nepieļaujama un, kad izdošanu var atteikt. Tie ir noteikti Kriminālprocesa likuma 714.panta 4.daļā:

1) noziedzīgs nodarījums pilnībā vai daļēji izdarīts Latvijas teritorijā;

2) persona Latvijā tiek turēta aizdomās, apsūdzēta vai tiesāta par to pašu noziedzīgu nodarījumu;

⁹⁶ Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm -4.pants, pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]

- 3) Latvijā ir pieņemts lēmums neuzsākt vai izbeigt kriminālprocesu par to pašu noziedzīgu nodarījumu;
- 4) saskaņā ar Latvijas likumu par to pašu noziedzīgu nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, notiesāt vai izpildīt tai sodu sakarā ar noilgumu;
- 5) nodarījums izdarīts ārpus Eiropas apcietinājuma lēmumu pieņēmušās valsts teritorijas un tas saskaņā ar Latvijas likumu nav noziedzīgs.

Savukārt šā paša panta normu 5.daļa nosaka gadījumus, kad personas izdošana nav pieļaujama, tie ir:

- 1) saskaņā ar Latvijas likumu par šo nodarījumu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, tiesāt vai sodīt sakarā ar amnestiju;
- 2) persona par to pašu noziedzīgo nodarījumu ir notiesāta un izcietusi vai izcieš sodu kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm, vai šo sodu vairs nevar izpildīt;
- 3) persona, saskaņā ar Latvijas likumu, nav sasniegusi vecumu, ar kuru iestājas kriminālatbildība;
- 4) tiek prasīta Latvijas pilsoņa izdošana Eiropas Savienības dalībvalsts piespriedē sodā izpildei.⁹⁷

Kā redzams, tad pie izdošanas, kas notiek pamatojoties uz Eiropas aresta orderi, netiek vērtēts vai valstī, kas izdevusi šo orderi, tiks pienācīgi ievērotas šīs personas pamattiesības. Gandrīz visas Eiropas Savienības dalībvalstis ir pievienojušās Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai, tomēr tas nerada pietiekošu garantiju, ka personas tiesības tiks ievērotas.⁹⁸ Piemēram, nav skaidrs, vai personai, kurai ir bijis aizmugurisks tiesas spriedums, tiks nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tāpat šā procesa ātrums, ka 90 dienu laikā jāpabeidz pārbaude un personai jābūt nodotai valstij, kuras kompetentā iestāde ir izdevusi aresta orderi, nedod personai iespēju, cīnīties par to, lai tās cilvēktiesības netiktu pārkāptas. Tāpat arī pārsūdzības iespēja augstākajā tiesā. Kriminālprocesa norma skaidri neparedz, vai persona, kas pārsūdz savu nodošanu citai dalībvalstij, var atsaukties arī uz normām, kas paredz personas izdošanas nepieļaujamību arī izdošanai parastajā kārtībā, vai tikai uz tām normām, kas paredz izdošanas nepieļaujamību tikai Eiropas Savienības dalībvalstīm. Pamatlēmuma preambulas 12.punkts paredz to, ka pamatlēmums respektēs cilvēka pamattiesības un, ka nekas tajā nevar būt interpretējams, ka aizliegums nenodot personu, par kuru izsniegts Eiropas apcietināšanas orderis, ja, pamatojoties uz objektīviem

⁹⁷ Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.714.pants

⁹⁸ „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09, 353.punkts.- piejams

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050#{"itemid":\["001-103050"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050#{).

apstākļiem, ir iemesls domāt, ka minētais apcietināšanas orderis ir izsniegts, lai veiktu personas vajāšanu vai sodīšanu tās dzimuma, rases, reliģijas, nacionālās izcelsmes, valstiskās piederības, valodas, politisko uzskatu vai seksuālās orientācijas dēļ, vai ka šīs personas stāvokli varētu pasliktināt kāda no šiem iemesliem dēļ.⁹⁹ Tomēr Latvijas Kriminālprocesa likumā nav skaidri noteikts, ko darīt, ja par personas nodošanu Eiropas Savienības dalībvalstij, prokurors ir kļūdaini lēmis, ka nodošana ir pieļaujama, bet persona uzskata, ka tās tiesības var tikt pārkāptas. Turklāt nodošanas gadījumā, kā jau iepriekš tika noskaidrots, vēršanās Eiropas Cilvēktiesību tiesā varētu būt diezgan apgrūtināša.

¹Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- Preambula 12.punkts., pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01].

Kopsavilkums

1. Izdošana ir viens no senākajiem starptautiskās sadarbības tiesiskajiem instrumentiem. Avotus par tā pastāvēšanu var atrast Bībeles leģendās. Pirmais dokumentētais starpvalstu līgums, kurš paredzēja personu izdošanu bija līgums, kas bija parakstīts starp Ēģipti un Hetu valdnieku, vairāk kā tūkstoš gadus pirms mūsu ēras.
2. Mūsdienās pie izdošanas procedūras vislielākā vērtība tiek pievērsta izdodamās personas pamattiesību ievērošanai. Ja valsts izdod personu uz valsti, kur šīs personas pamattiesības tiks pārkāptas, tad valsts būs līdzatbildīga šajos pārkāpumos.
3. Līdz ar Starptautisko krimināltiesas rašanos, parādījās jēdziens „nodošana”, sākotnēji tas tika lietots, tikai attiecībā uz šo tiesu, tomēr vēlāk, ar Eiropas Savienības padomes pamatlēmumu par Eiropas aresta orderi, šis jēdziens tika ieviests arī starp Eiropas Savienības dalībvalstīm. Daudzas valstis, ieviešot pamatlēmumu savos nacionālajos tiesību aktos, ir saglabājušas jēdzienu „izdošana”. Pamatlēmumā ar jēdzienu „nodošana” ir domāta vienkāršotāka izdošanas procedūra, kas izslēdz arī politisko ietekmi dalībvalstu starpā un atstāj tikai tiesisko pamatojumu. Nodošanas gadījumā dalībvalstis vairs nevar atteikties izdot savus valstspiederīgos.
4. Personas izdošanas procedūrai Latvijā nav nepieciešams divpusējs līgums vai apstāklis, ka valsts, kas iesniedz lūgumu par personas izdošanu, ir kopīgas konvencijas dalībniece ar Latvijas Republiku. Izdošana var notikt pamatojoties vai nu uz valstu divpusējiem līgumiem, vai nu konvencijām, vai arī uz nacionālajiem tiesību aktiem. Latvijā Kriminālprocesa likuma C daļa pilnībā regulē izdošanas procedūru. Līguma neesamība tajā ir paredzēta kā fakultatīvs atteikuma iemesls nevis kā izdošanas nepieļaujamība.
5. Drošības līdzekļi, kas paredzēti pie izdošanas, nav vienīgie. Tos var aizstāt arī ar tādiem drošības līdzekļiem, kas paredzēti nacionālajā kriminālprocesā. Galvenais mērķis ir, lai nodrošinātu izdošanas/nodošanas procesu un nepieļautu personas bēgšanu. Prioritāri būtu jālieto tādi drošības līdzekļi, kas vismazāk aizskar izdodamās personas tiesības.
6. Kriminālprocesā būtu jāparedz izdodamās personas tiesības pārsūdzēt drošības līdzekļus tāpat kā aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem. Tas izriet no Kriminālprocesa likuma 8.panta-vienlīdzības principa. Lai gan personām ir dažādi procesuālie statusi, tomēr faktiski tās atrodas vienādās situācijās- apcietinājumā. Būtu jāgroza Kriminālprocesa likuma 701.panta 2.daļa, izslēdzot noteikumu par to, ka lēmumi nav pārsūdzami.
7. Tiesības uz taisnīgu tiesu, kas paredzētas Kriminālprocesa likuma 15.pantā, izdošanas procesā netiek pārkāptas. Neviens tiesību akts, tiesas lēmums vai doktrīna nenosaka, ka

tiesībām uz taisnīgu tiesu būtu jāparedz izskatīšana trijās instancēs. Turklāt tiesības uz taisnīgu tiesu tiek nodrošinātas izdošanas procesā paredzot izdošanas nepieļaujamību uz valstīm, kur personai netiks nodrošināta taisnīga tiesa. Iespēja pārsūdzēt prokurora lēmumu par izdošanas pieļaujamību darbojas kā garants gadījumā, ja prokurors būtu kļūdījies.

8. Latvijai attiecībā uz personas izdošanas procedūru, kuras pamats ir Eiropas Savienības dalībvalsts kompetentas iestādes izdots Eiropas aresta orderis, būtu jāparedz konkrētāki pasākumi, kas palīdzētu nodrošināt, ka izdošanas gadījumā, persona, kurai ir bažas, ka valsts, kas izdevusi Eiropas aresta orderi varētu pārkāpt tās pamattiesības, izdošanas pārsūdzēšanu tiesā. No pašreizējās Kriminālprocesa redakcijas izriet, ka pie šāda veida izdošanas, jautājumi par pamattiesībām netiek vērtēti. Būtu jāparedz Kriminālprocesa likuma 714.panta 5.daļā iekļaut punktu, kas paredzētu atsauci uz Kriminālprocesa likuma 697.panta 2.daļas 2.punktu.

Izmantotie informācijas avoti

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs: „Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis, 864.lpp
2. Autoru kolektīvs: Juridisko terminu vārdnīca, 1998. Rīga: Nordik
3. 3.Bībele
4. C. L. Blakesley „The Practice of Extradition from Antiquity to Modern France and the United States: A Brief History” pieejams-
<http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=iclr>
[skatīts 26.03.2014]
5. Extradition procedures in Estonia, pieejams-
http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PC-OC/PCOC_documents/PC-OC%20INF%20revised%20documents/Estonia%20INF4.pdf [skatīts 04.05.2013.]
6. http://lv.wikipedia.org/wiki/Ramzess_Lielais
7. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0006_0_06188.html
[apskatīts 30.03.2014]
8. I.Bulgakova, J. Ievītis: „Personas izdošana ārvalstij Kriminālprocesa likuma kontekstā” Autors:, Datums: 20.08.2013 Izdevums: Jurista Vārds
9. Karen Reid „A Practioner guide to the European Convention on Human Rights” Sweet & Maxwell, 2011, 915 lpp
10. K.Strada-Rozenberga Savstarpējās atzīšanas princips starptautiskajā kriminālprocesuālajā- teorija un prakse. Grām. Kriminālprocess raksti, Rīga, Latvijas Vēstnesis.
11. Malancuzuk.P.: „AKEHURST’S MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW”, 1997, Routledge, London and New York, pieejams-
http://www.academia.edu/2440951/Peter_Malanczuk_Akehrsts_Modern_Introduction_to_International_Law_Seventh_edition_1997
12. Ramzesa un Hasutilli miera līgums. Pieejams-
<http://www.reshafim.org.il/ad/egypt/ramses-hattusili-treaty.htm> [skatīts 29.03.2014]
13. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998., 302 lpp
14. European Court of Human rights press unit pieejams-
http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Expulsions_Extraditions_ENG.pdf

15. Ušacka.A „Starptautiskās Krimināltiesas komplementaritātes režīms” , pieejams-
16. <http://www.rgsl.edu.lv/images/stories/publications/Usacka.pdf>
17. https://e-justice.europa.eu/content_european_arrest_warrant-90-lv.do
18. Judins.A: „Apcietinājums Latvijas kriminālprocesā”, piejams-
http://www.sfl.lv/upload_file/2011%20gads/Apcietinajums%20Latvijas%20kriminalprucesa.pdf
19. „The future of mutual recognition in criminal matters in the European Union” . Edited by Gisele Vernimmen-Van Tiggelen, Laura Surano and Anne Weyembergh. Editions de L'Universite de Bruxelles Brussel, 2009.
20. „Lessons of the European Arrest Warrant for Domestic Implementation of the Obligation to Surrender Nationals to the International Criminal Court” piejams -
<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12098/Chapter+6.pdf;jsessionid=75D21CCE5C304C8%20ECD16FEFD44635497?sequence=8> [skatīts 2014.05.15.]
21. Līgumi, kas parakstīti LR ar citām valstīm-
<http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/bilateral/?mode>
22. <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/at-nemaina-lemumu-izdot-jaunzelandei-lietuviesu-narkobaronu.d?id=42342170> [skatīts 2014.05.01.]
23. „Par atteikšanos ierosināt lietu” Jurista Vārds 13.08.2013./Nr.33(784)-
24. Бессарабов В.Г., Волобуев В.П. „Процесс экстрадиции в Соединенном Королевстве и Российской Федерации”, Юрлитинформ, 2006.,
25. Бойцов. А.И: „ Выдача преступников”, Россия ,Юридический центр Пресс, 2004.
26. Сафронов. Н.: „ Экстрадиция в международном уголовном праве проблемы теории и практики.”, Россия, Волтерс Клувер,

Normatīvie akti

1. Padomes pamatlēmums (2002. gada 13. jūnijs) par Eiropas apcietināšanas orderi un par nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0584> [skatīts 2014.05.01.]
2. ROMAS STARPTAUTISKĀS KRIMINĀLTIESAS STATŪTI, "Latvijas Vēstnesis", 97 (2672), 28.06.2002.
3. Latvijas Republikas un Austrālijas līgums par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 37 (2802), 07.03.2003.
4. Ministru kabineta iekārtas likums, "Latvijas Vēstnesis", 82 (3866), 28.05.2008.
5. Latvijas Republikas Satversme, "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993.
6. Kriminālprocesa likums, "Latvijas Vēstnesis", 74 (3232), 11.05.2005.

7. Kriminālprocesa kodekss, Augstākā Padome, 01.04.1961.
8. Patvēruma likums, "Latvijas Vēstnesis", 100 (4086), 30.06.2009.
9. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, "Latvijas Vēstnesis", 143/144 (858/859), 13.06.1997.
10. Eiropas padomes konvencija par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 91/92 (806/807), 09.04.1997.
11. Latvijas Republikas Valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgums par izdošanu, "Latvijas Vēstnesis", 93 (3669), 12.06.2007
12. Krimināllikums, "Latvijas Vēstnesis", 199/200 (1260/1261), 08.07.1998
13. Vācijas Konstitūcija, pieejams- http://www.servat.unibe.ch/icl/gm00000_.html [skatīts-c2014.05.01]
14. Lietuvas Kriminālkodekss , pieejams- <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [skatīts 01.05.2014.]

Tiesas spriedumi

1. Satversmes Tiesas Lēmums
Par atteikšanos ierosināt lietu, pieejams- Jurista Vārds 13.08.2013./Nr.33(784)-14.lpp.
2. „M.S.S. v. Belgium and Greece”, appl. Nr.30696/09, 353.punkts.- piejams
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050#{„itemid”:\[„001-103050”\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050#{„itemid”:[„001-103050”]})
3. Prejudiciāls nolēmums lietā C-66/08, Tiesvedība par Szymon Kozłowski Eiropas apcietināšanas ordera izpildi– Vācija ,pieejams-
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0066>